

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische
Kring Gent V.Z.W.**

26e jaargang nr. 5

15 september 1997

INHOUD

- Ronald De Buck
37 Blazoenen van Ridder in de Orde van het Gulden Vlies
(1445). 242
- Armand Heins
Inventaire Archéologique: Kelder van de Hoogpoort, nr. 37. 251
- David Maes
Het Gents Kerkepad (Vervolg). Sint-Elisabethkerk - Begijn-
hofdries. 253
- Erik Schepens
Gentile Comhaire, leverancier van " 't Zal wel Gaan". 263
- Eddy Levis
't Gentsch spant de Kruune! 265
- Ronald De Buck
Herontdek Gentse doopnamen als familienaam (1280-1336). 273
- Guy de Maertelaere
Het Gents dialect in John Flanders' "Dat was een tijd". 279
- Eddy Levis
Gentsche Woorden en Utdrukkijng. Deel XXXVII. 281
- Ronald De Buck
Gentse Memoriedagen: 18-19-20 Maart. 283
- Suzanne Janssens
Gent en de Moere. 285
- Bibliografie. 288
- Vraag en Antwoord. 293
- Lodewijk De Vriese
Gentsch bloed, 'n es geen kerseroet! 294

37 BLAZOENEN VAN RIDDERS IN DE ORDE VAN HET GULDEN VLIES (1445)

Hoog boven het koorgestoelte hangen in de Sint-Baafskathedraal 37 wapenschilden van ridders in de Orde van het Gulden Vlies. Zij bewaren de herinnering aan het zevende kapittel van het Gulden Vlies, gehouden te Gent op 6, 7 en 8 november 1445. Wie een goed geheugen heeft zal zich herinneren dat in ons tijdschrift reeds een artikel verscheen van Rudy Van Elslande aangaande de schilder Lieven de Stoevere, van wiens hand de blazoenen zouden zijn (G.T., 1992, nr.4, p. 224). Onder mijn naam verschenen in 1990 reeds twee artikelen over de 51 blazoenen van ridders in de Orde van het Gulden Vlies, meer bepaald het kapittel te Gent van 1559 (G.T., 1990, nr. 3, p. 147 en nr. 4, p. 182). Zoals ik destijds voor de ridders van het kapittel van 1559 een notedopbiografie geschreven heb komen nu de ridders van het kapittel van 1445 aan de beurt. Hun belang dat zij hadden in de Gentse geschiedenis staat centraal. Ik bewaar de opschriften op de blazoenen om hen in volgorde voor te stellen.

1. TRÈS-HAUT, TRÈS EXCELLENT, TRÈS MAGNANIME ET TRÈS-PUISANT PRINCE PHILIPPE, PAER LA GRACE DE DIEU, DÙC DE BOÛRGOGNE, DE LOTHIER DE BRABANT ET DE LIMBOÛRGH, COMTE DE FLANDRE, D'ARTOIS, DE BOÛRGOGNE PALATIN, ET DE NAMUR, MARQUÏS DU ST. EMPIRE, SEIGNEUR DE SALINS, ET DE MALINES :

Filips III de Goede, hertog van Bourgondië (°Dijon 31/7/1396, +Brugge 15/6/1467). Zoon van Jan zonder Vrees en Margareta van Beieren. Driemaal gehuwd met 1) Michèle de France (dochter van Karel VI), 2) Bonne d'Artois, 3) Isabella van Portugal. Besteeg de troon na de moord op zijn vader (Montereau 10/9/1419). Stichter van de Orde van het Gulden Vlies in 1430. Hij bevocht de Franse koningen Karel VI en Karel VII. Verkreëg in 1429 Namen en in 1430 Brabant en Limburg. In 1433 voegde hij Holland, Zeeland en Henegouwen aan zijn bezit toe. In 1451 bemachtigde hij ook Luxemburg. Filips kan worden beschouwd als de grondlegger van de Nederlandse en Belgische staat. Op 23/7/1453 versloeg hij de opstandige Gentenaars te Gavere.

2. MESSIRE CHARLES, DÙC D'ORLEANS, ET DE VALOIS :

Charles, hertog van Orléans en Valois (°Paris 26/5/1391, +Amboise 4/1/1465) Zoon van hertog Louis d'Orléans en Valentine Visconti. Driemaal gehuwd met 1) Isabelle de France (dochter van Karel VI en weduwe van Richard II van Engeland), 2) Bonne d'Armagnac, 3) Maria van Kleef (moeder van koning LOUIS XII). Na de moord op zijn vader speelt hij slechts een vage politieke rol. Met de dood van zijn moeder blijft hij alleen achter. Zijn schoonvader,

Bernard d'Armagnac, wordt vanaf 1410 de èchte leider van de partij van Orléans, bijgenaamd "de Armagnacs". Bij de slag van Azincourt in 1415 wordt Karel gevangengenomen door de Engelsen. Zijn gevangenschap duurt 25 jaar. Verlangen naar vrede tot elke prijs doet hem de vete met Bourgondië vergeten. Het is dan ook Filips de Goede die hem om politieke redenen vrijkoopt. Na zijn vrijlating brengen Filips en Karel een vorstelijk staatsiebezoek aan Gent. Karel wordt te Saint-Omer in 1440 tot ridder benoemd. Wanneer later zijn zoon Louis XII koning van Frankrijk wordt verandert het Franse vorstenhuis van Valois in Orléans.

3. MESSIRE ROLAND, DE ÛÛTKERCKE, SEIGNEUR DE HEMSRODE ET DE HERSTRÛNT TRÉPASSÉ (overleden, derhalve zonder helm, alleen met riem):

Roeland van Uitkerke, heer van Hemsrode (+22/4/1442, begraven te Maldegem). Gehuwd met Margareta van de Clyte, zuster van Jan van Komen. Hij onderscheidde zich in de slag van Othée (23/9/1408) tegen de opstandige Luikenaars. Werd door Filips de Goede naar Hendrik V, koning van Engeland, gezonden om een alliantie tegen Frankrijk aan te gaan (1420). Wat Gent betreft : omstreeks 1421 laaide de oude onenigheid tussen wevers en volders opnieuw op. Herhaaldelijk hadden de volders om loonsverhoging gevraagd, wat steeds door de wevers werd geweigerd. Reeds had een aantal volders de stad verlaten om zich elders te vestigen, uittocht die de Gentse lakenhandel kon ruïneren. Daarom riep Filips de Goede zijn raad bijeen waarvan Roeland deel uitmaakte. Roeland droeg bij tot het verlenen van toegevingen aan de volders teneinde de Gentse industrie te redden (2/5/1423). In juni 1423 was hij als raadslid van de hertog aanwezig in het Prinsenhof teneinde het geschil op te lossen tussen Victor van der Sickelen, eerste schepen van Gent, en Simon de Fourmelles, voorzitter van de Raad van Vlaanderen. Simon had Victor beledigd en moest voor straf op bedevaart naar de Sint-Pieters te Rome. Roeland vergezelde de hertog tijdens zijn strafexpeditie tegen de opstandige Bruggelingen. Op 10/9/1436 werd hij door de Gentenaars voor 100 jaar uit Vlaanderen verbannen uit solidariteit met de opstandige Bruggelingen. Pas wanneer de hertog de Bruggelingen vergaf werd Roeland geschrapt uit het "ballinboek". Hij werd gouverneur van Holland in 1437.

4. MESSIRE DAVID, DE BRIMEÛ, SEIGNEUR DE LIGNY :

David de Brimeu, heer van Ligny (+ca. 1451). Zoon van Jean, heer van Ligny, en Jeanne de Frestel, dame van Humbercourt. Gehuwd met Jeanne de Castillon. In 1420 volgt hij Filips de Goede naar Troyes, waar het huwelijk van Isabeau de France met Hendrik, koning van Engeland, wordt uitgevaardigd. Hij onderscheidt zich in de slag van Mons en Vimeu, waar Filips de Goede de Fransen overwint. Zie ook ridder nr. 8.

5. MESSIRE JEAN, DE LA CLYTE, SEIGNEUR DE COMMINES, TRÉPASSÉ (overleden) :

Jan van de Clyte, heer van Komen (+1442). Zoon van Colard (raadsheer van Lodewijk van Male) en Jeanne de Wazières (dame van Komen en Halewijn). Gehuwd met Jeanne de Preure, weduwe van Jan, heer van Nevele en van Fosseux. Het burgergeslacht van de Clyte uit Ieper verwierf in de 14de eeuw de heerlijkheid Komen. Jan van de Clyte is de halfbroer van de beroemde Bourgondisch-Vlaamse historicus Philippe de Commines. Jan was raadsheer en kamerheer van Filips de Goede en hoogbaljuw van Vlaanderen in 1436. Hij was één van de aanvoerders van het leger dat de hertog uit Picardië liet komen om Brugge te straffen.

6. MESSIRE GUILLEBERT, DE LANNOY, SEIGNEUR DE WILLEVAL ET DE TRONCHIEÑES :

Guillebert de Lannoy, heer van Villerval (°1386, +22/4/1462). Zoon van Gilbert en Catharina van Saint-Aubin, dame van Molenbaix. Driemaal gehuwd met 1) Eléonore d'Esquennes, 2) Marie de Ghisteltes, 3) Isabella van Drinc-kam, dame van Villerval. Nam deel aan de slag van Azincourt waar hij voor de 5de keer in zijn leven gewond raakte en gevangen genomen werd. Zijn vrijlating kostte hem 1200 gouden kronen. Hij bereisde als diplomaat verschillende Europese landen, Voor-Azië en Egypte en was gezant van Bourgondië aan verschillende Europese hoven. De familie de Lannoy leverde in totaal 16 ridders in de Orde van het Gulden Vlies.

7. MESSIRE ANTOINE, SEIGNEUR DE CROY, COMTE DE PORCIEN, SEIGNEUR DE RENTY :

Antoine, heer van Croÿ en Renty, graaf van Porcien, bijgenaamd "le grand Croÿ" (°ca. 1385, +1475). Zoon van Jean de Croÿ en Marguerite de Craon, dame van Tours sur Marne. Tweemaal gehuwd met 1) Jeanne de Roubaix, 2) Margareta van Lorreinen, dame van Aarschot. Droeg bij tot de overwinning van Jan zonder Vrees op de Luikenaars in de slag bij Othée (1408). Hij was raadsheer en eerste kamerheer van Filips de Goede en peter van Karel de Stoute. Bevelhebber van het Bourgondisch leger in Holland en tegen Luik (1430). Stadhouder van Namen en Luxemburg. Tijdens de laatste levensjaren van Filips de Goede bereikte de invloed van Croÿ zijn hoogtepunt, ondanks de tegenkantingen van de jongere Karel de Stoute, die hierover met zijn vader in onmin geraakte. Antoine ijverde voor een nauw samengaan met de Franse koning Louis XI, die na zijn troonsbestijging in 1461 hem tot grand-maître d'hôtel van Frankrijk, grand sénéchal van Normandië en gouverneur van Champagne benoemde en hem het graafschap Guines schonk. Hij bewerkte dat Filips de Goede in 1463 toestemde in de terugkoop van de Somme-steden door de koning, die hem ook hierover tot gouverneur aanstelde. Toen Karel de

Stoute zich in 1465 met zijn vader had verzoend en de regering had overgenomen, verbande hij Croÿ. De familie de Croÿ leverde in totaal 23 ridders in de Orde van het Gulden Vlies.

8. MESSIRE JACQUES, DE BRIMEÛ, SEIGNEUR DE GRIGNY :

Jacques de Brimeu, heer van Grigny (+vóór 1451). Zoon van Jean de Brimeu en Jeanne de Frestel de Humbercourt. Tot ridder geslagen na een treffen met "les Dauphinois", nabij Pierrepont. Vocht met de hertog van Bourgondië tegen de Franse koning en werd gevangen genomen in de slag bij Mons. Hij was verwant met Guy de Brimeu, heer van Humbercourt, die te Gent door opstandelingen werd terechtgesteld op 3/4/1477 (Vraag aan de lezers : weet iemand welke verwantschap?).

9. MESSIRE PHILIPPE, SEIGNEUR DE TERNAÛT, ET DE LA MOTTE :

Philippe, heer van Ternant (°ca. 1400, +1456). In oktober 1436 was hij er bij om de opstandige Bruggelingen te bestrijden. In 1442 snelde hij Filips de Goede te hulp met 6000 ruiters om hem te steunen tegen de rebellerende Gentenaars. Op 24/5/1452, tijdens de Gentse opstand tegen de hertog, nam hij deel aan de aanvallen op Overmere en Lokeren (maar niet aan de slag bij Gavere).

10. MESSIRE JEAN, SEIGNEUR DE CREQUÿ, ET DE CANAPLES :

Jean, heer van Créquy (°ca. 1397, +ca. 1473). Zoon van Jean de Créquy en Jeanne de Roye. Gehuwd met Louise dela Tour. Overhandigde in naam van de hertog het ordelint van het Gulden Vlies aan koning Alfons V van Arragon.

11. MESSIRE FREDERIC DIT VALERAN COMTE DE MEVRS :

Frederic, graaf van Meurs (°1392, +ca. 1451). Zoon van Thierry, graaf van Meurs en Catharina, gravin van Suerverden. Gehuwd met Beatrix, dochter van Adolf, graaf van Kleef.

12. MESSIRE JEAN, DE MELÛN, SEIGNEUR D'ANTOING ET D'ESPINOY :

Jean de Melun, heer van Antoing, burggraaf van Gent, oppermaarschalk van Vlaanderen (°ca. 1398, +15/2/1484). Burchtheer van Bapaume, gouverneur van Douai. Tweemaal gehuwd met 1) Jeanne van Luxemburg, 2) Jeanne van Abbeville. Hij ligt begraven, samen met zijn twee echtgenotes, achter het hoofdaltaar van la Collégiale de Notre-Dame d'Antoing. Hij werd benoemd tot ridder in de Orde van het Gulden Vlies tijdens het kapittel in de Sint-Donaaskerk te Brugge in 1432.

13. MESSIRE BAÛDOT DE NOYLLES, SEIGNEUR DE CASTEAÛ :

Baudot de Noyelles-Wion, heer van Casteau (+1468). Zoon van Jean de

Noyelles en Marie de Rosimbos. Gehuwd met Marie, dame van Hangest en van Avesnescourt. Raadsheer en kamerheer van Filips de Goede, gouverneur van Peronnes, bevelhebber van de hertogelijke troepen tijdens het beleg van Calais. Tekende de vrede van Gavere die de hertog met de Gentenaars afsloot in 1453.

14. MESSIRE JEAN, B. DE LUXEMBOURG, SEIGNEUR DE HAÛBOURDIN :

Jan van Luxemburg, bastaard van Saint-Pol, heer van Hautbourdin (+ca. 1466). Zoon van Waleran van Luxemburg, graaf van Ligny, en Agnes de Brie. Gehuwd met Jacqueline de la Trémoille. Bij de gevechten te Rupelmonde, die de slag bij Gavere voorafgingen, lokte hij door een gesimuleerde vlucht de Gentenaars in een hinderlaag. Tijdens de slag bij Gavere redde hij het leven van Filips de Goede.

15. MESSIRE JEAN, SEIGNEUR DE NEÛF CHATEL ET DE CHATEL SÛR MEÛSELLE :

Jean de Neufchatel, heer van Montaignu (+1433). Zoon van Thibaut de Neufchatel en Marguerite de Bourgogne. Gehuwd met Jeanne de Ghisteltes. Raadsheer en kamerheer van de hertogen Jan zonder Vrees en Filips de Goede. Gouverneur van het graafschap Bourgogne.

16. MESSIRE JEAN, DÛC D'ALENCON, COMTE DE PERCHE :

Jean II, hertog van Alençon (°2/3/1409, +1476). Zoon van Jean I, hertog van Alençon, en Marie de Bretagne. Tweemaal gehuwd met 1) Jeanne d'Orléans, dochter van hertog Charles d'Orléans en Isabeau de France, 2) Marie, dochter van Jean IV, graaf van Armagnac. Gevangen genomen door de hertog van Bedford in de slag bij Verneuil (1424). Moest zijn land te Fourquières verkopen om zich vrij te kopen (1429). Nam deel aan de campagnes van Jeanne d'Arc. Na de inneming van Orléans kreeg hij het bevel over het leger van de Franse koning Karel VII, bijgestaan door Jeanne d'Arc. Na de Frans-Bourgondische verzoening (1435) ging hij in de oppositie tegen Karel VII. Hij was betrokken bij "La Praguerie" (1439-1440), de feodale opstand van de Franse prinsen, gericht tegen de restauratie van de monarchale macht van Karel VII. De voornaamste malcontenten waren 1) hertog Jean V de Bretagne, 2) hertog Jean II d'Alençon, 3) hertog René d'Anjou, 4) hertog Charles de Bourbon, 5) graaf Jean IV d'Armagnac.

17. MESSIRE FRANCOIS, DE BORSELÉ, COMTE D'OSTREVANT

(Benoemd te Gent in dit kapittel) :

Frank van Borsele, graaf van Oostervant (°ca. 1395, +19/11/1471). Zoon van Floris van Borsele, heer van Zuylen en Sint-Maartensdijk, en Margareta van

Bergen-op-Zoom. Tot ridder geslagen door de hertog van Bourgondië na de slag bij Zierikzee (1425) waar Jacoba van Beieren overwonnen werd (Jacoba gaf zich over aan Filips de Goede op 13/6/1425, die haar te Gent gevangen-zette). Gouverneur van Holland, Zeeland en West-Friesland. In 1432 bleek dat hij in het geheim met Jacoba van Beieren gehuwd was, waarop hij gevangen gezet werd. Toen Jacoba in 1433 algehele afstand van haar graafschappen had gedaan aan Filips de Goede, werd hij vrijgelaten. Het huwelijk met Jacoba werd in 1434 kerkelijk ingezegend en hij kreeg de titel graaf van Oostervant. Werd in 1436 opperhoutvester en bleef in dienst van Filips de Goede en Karel de Stoute.

18. MESSIRE HENRI DE BORSELE, SEIGNEUR DE VERE, COMTE DE GRANDPRÉ (Benoemd te Gent in dit kapittel) :

Hendrik van Borsele, heer van Veere (°1405, +15/3/1474). Zoon van Wolfert van Borsele. Gehuwd met Johanna van Halewyn. Neef van Frank van Borsele. Werd eveneens na de slag bij Zierikzee tot ridder geslagen. Admiraal van Holland onder de hertogen Filips de Goede en Karel de Stoute. Nam in 1426 deel aan de slag bij Brouwershaven tegen het leger van Humphrey van Gloucester. Leidde in 1438 een oorlogsvloot tegen de Hanze.

19. MESSIRE DRIEU, SEIGNEUR DE HÛMIERES (Benoemd te Gent in dit kapittel) :

Drieu, heer van Humières (°ca. 1403, +ca. 1460). Zoon van Mathieu en Marguerite de Willerval. Gehuwd met Jeanne de Nédonchel. Hij onderscheidde zich in de oorlogen van Filips de Goede tegen Bruggelingen en Gentenaars, vooral tijdens het beleg van Oudenaarde. Hij ondertekende de vrede van Gavere.

20. TRÈS HAUT ET TRÈS EXCELLENT ET TRÈS PUISSANT PRINCE DON ALPHONSE, ROY D'ARRAGON V. DÛ NOM (Benoemd te Gent in dit kapittel):

Alfonsus V, koning van Arragon en Napels, bijgenaamd de Grootmoedige (°1394, +27/6/1458). Zoon van Ferdinand de Rechtvaardige en Eleonora van Arragon. Gehuwd met Maria, dochter van Hendrik III, koning van Castilië en Leon. Heerste over de koninkrijken Arragon, Valencia, Mallorca, Sicilië en Sardinië. Hij probeerde tevergeefs ook Corsica te bemachtigen. Door Johanna II van Napels te hulp geroepen tegen Louis III van Anjou, veroverde hij in 1421 Napels. Napels kende onder zijn bestuur een heropleving van kunsten en letteren.

21. MESSIRE JEAN, SEIGNEUR DE ROÛBAIX ET DE HERSELLES :

Jean, heer van Robeke (°ca. 1369, +7/6/1449). Gehuwd met Agnes de Lannoy.

Raadsheer en eerste kamerheer van Filips de Goede. Hij huwde in naam van Filips de Goede Isabella van Portugal.

22. MESSIRE ANTOINE, DE VERGY, COMTE DE DAMPMARTIN, TRÉPASSÉ (overleden) :

Antoine de Vergy, graaf van Dammartin (+29/10/1439). Zoon van Jean, gouverneur van Bourgogne, en Jeanne de Chalon. Werde gewond en aangehouden bij de ontmoeting te Montereau (10/9/1419). Was verkleefd aan de partij van Bourgondië. Overwinnaar van de partij van de Armagnacs te Cravant. Kreeg van Bedford het graafschap Dammartin. Hij was gouverneur van Champagne.

23. MESSIRE HUGÈE, DE LANNOY, SEIGNEUR DE SANTES :

Hugo de Lannoy, heer van Santen (°ca. 1384, +1/5/1456). Zoon van Gilbert en Catharina van Saint-Aubin. Gehuwd met Margareta van Boncourt. Stadhouders van Holland en Zeeland. Nam deel aan de slag bij Othée. Werde gevangen genomen te Azincourt. Eenmaal in vrijheid gesteld werd hij gouverneur van Rijsel. Was betrokken bij het gevecht tegen de Gentenaars te Lokeren op 18/3/1452.

24. MESSIRE JEAN, DE LA TRIMOÛILLE, SEIGNEUR DE JONVELLE :

Jean de la Trémoille, heer van Jonvelle (°ca. 1377, +ca. 1449). Zoon van Guy VI de la Trémoille en Marie, dame van Sully en van Craon. Broer van Georges I de la Trémoille, die gevangen genomen werd te Azincourt. Gehuwd met Jacqueline d'Amboise. Jean versloeg de Fransen te Senlis en vocht mee te Mons en Vimeu.

25. MESSIRE JEAN, DE LUXEMBOÛRG, COMTE DE LIGNEY, SEIGNEUR DE BEAÛREVOIR & DE BOÛHAING, TRÉPASSÉ (overleden) :

Jan van Luxemburg, graaf van Ligny (°1385, +ca. 1440). Tweede zoon van de graaf van Saint-Pol en Margareta van Enghien. Gehuwd met Jeanne de Béthune. In 1430 vergezelde hij Filips de Goede bij het beleg van Compiègne, waar Jeanne d'Arc zich verschanst had. Bij een ongelukkige uitval viel zij in handen van de Bourgondiërs, die onder het bevel stonden van Jan van Luxemburg.

26. MESSIRE FLORIMOND, DE BRIMEÛ, SEIGNEUR DE MASSINCOURT, TRÉPASSÉ (overleden) :

Florimond de Brimeu, heer van Massincourt (+1441). Zoon van Guy de Brimeu en neef van David de Brimeu, heer van Ligny. Drossaard van Pont-hière. Deed mee aan de gevechten te Compiègne (1430). Bevelhebber van het leger van de hertog van Bourgondië toen hij Le Crotoy, aan de monding van de Somme, veroverde op de Engelsen.

27. MESSIRE BAÛDÛIN, DE LANNOY, DIT LE BEGÛE, SEIGNEUR DE MOLEMBAIS :

Baudouin de Lannoy, heer van Molenbaix (°ca. 1388, +1474). Derde zoon van Gilbert en Catharina van Saint-Aubin. Tweemaal gehuwd met 1) Marie, dame van Melles de Cancourt, 2) Adrienne de Berlaymont, dame van Solré-le-Château. Gouverneur van Rijsel.

28. MESSIRE PIERRE, DE BEAÛFROIMONT, SEIGNEUR DE CHARNY, ET DE MONFORT :

Pierre de Bauffremont, graaf van Charny (+1473). Zoon van Henri de Bauffremont en Jeanne de Vergy. Gehuwd met Marie de Bourgogne, dochter van Filips de Goede. In 1435 tekende hij het verdrag van Arras.

29. MESSIRE JEAN, DE CROY, SEIGNEUR DE TOÛR SÛR MARNE :

Jean de Croÿ, eerste graaf van Chimay (°1380, +Valenciennes 1473). Zoon van Jean de Croÿ en Marguerite de Craon. Gehuwd met Marie de Lalaing. Gunsteling van Filips de Goede. Broer van "le grand Croÿ" die evenals zijn broer door Karel de Stoute werd verbannen. Wat Gent betreft : nadat de Gentenaars Oudenaarde belegerd hadden ontzette hij deze stad. Als bevelhebber van de Henegouwse boogschutters droeg hij bij tot de Gentse nederlaag te Gavere op 22/7/1453.

30. MESSIRE SIMON, DE LALAING, SEIGNEUR DE HANTES :

Simon de Lalaing, heer van Santes (°ca. 1405, +15/3/1476). Tweede zoon van Othon en Yolande de Barbançon. Gehuwd met Johanna van Gavere. Kamerheer van Filips de Goede en Karel de Stoute. Gouverneur van Beaumont en Fumay. Onderscheidde zich bij het beleg van Sluis in 1435 en van Oudenaarde in 1452. Hij verdedigde toen Oudenaarde met een 200-tal boogschutters tegen 30.000 Gentse opstandelingen, die voorzien waren van een sterke artillerie. De Gentenaars gijzelden twee op Simons kinderen lijkende dubbelgangers en trachtten hiermee tevergeefs zijn overgave af te dwingen. De familie de Lalaing leverde 12 ridders in de Orde van het Gulden Vlies.

31. MESSIRE JEAN, DE VERGY, SEIGNEUR DE FONVENS, ET DE VIGNORRY :

Jean de Vergy, heer van Fouvans (°ca. 1378, +1460). Zoon van Guillaume, heer van Pont-sur-Saône, en Isabeau de Hauteribaupierre. Gehuwd met Marguerite de la Roche-Guyon. Maarschalk en gouverneur van Bourgogne.

32. MESSIRE CHARLES, DE BOÛRGOGNE COMTE DE CHÂROLOIS :

Karel de Stoute (°10/11/1433, +5/1/1477). Zoon van Filips de Goede en Isabella van Portugal. Driemaal gehuwd met 1) Catharina, dochter van koning

Karel VII, 2) Isabella van Bourgondië, 3) Margaretha van York. Voerde als hertog van Bourgondië een anti-Franse politiek. Trad toe tot "la Ligue du Bien Public", gericht tegen Louis XI. Vernietigde Dinant in 1466 en Luik in 1468. Veroverde in 1473 Lotharingen waardoor zijn Nederlandse en Bourgondische bezittingen verbonden werden. Hij streefde tevergeefs naar de titel "koning van Bourgondië". Dank zij de Lotharingers en de Zwitsers, die zich door hem bedreigd voelden, werden zijn waanzinnige bloedige ambities gekel-derd. Zij versloegen hem te Granson, te Morat, en bij Nancy waar hij sneuvelde.

33. *MESSIRE ROPRECHT, COMTE DE VERNENBÛRG, TRÉPASSÉ (overleden) :*

Ruprecht, graaf van Virnenburg (+1443). Gouverneur van Aachen en Wel-mich. Gehuwd met Marguerite de Sombreffe, dochter van Jacques en Jeanne de Croÿ.

34. *MESSIRE JEAN, DÛC DE BRETAGNE, COMTE DE MONTFORT, TRÉ-PASSÉ (overleden) :*

Jean V, hertog van Bretagne (°24/12/1389, +29/8/1442). Zoon van Jean IV en Jeanne de Navarre. Voerde een evenwichtspolitiek tussen Frankrijk en Enge-land. Als vroom mecenas hield hij een briljant hof.

35. *MESSIRE MATTHIEÛ, DE FOIX COMTE DE COMMINGES :*

Mathieu de Foix, graaf van Comminges (°1385, +1456). Zoon van Archem-baut de Grailly, burggraaf van Bonanges, en Isabelle de Foix. Gouverneur van de Dauphiné. Tweemaal gehuwd met 1) Marguerite de Comminges, 2) Ca-thérine Couraze.

36. *MESSIRE REGNAÛLD, SEIGNEUR DE BREDERODE ET DE VIANE (Benoemd te Gent in dit kapittel) :*

Reinoud II, heer van Brederode en Vianen (°1415, +16/10/1473). Zoon van Walraven, heer van Brederode, en Johanna van Vianen. Gehuwd met Yolande de Lalaing. Tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten was hij leider van de Hoeken. Steunde zijn broer Gijsbrecht tegen de Kabeljauwen in Amsterdam en tegen David van Bourgondië. Beide broers moesten David tenslotte erkennen als bisschop van Utrecht en werden in 1470 door David gevangengenomen. Reinoud werd door Karel de Stoute in vrijheid gesteld. Wat Gent betreft : samen met zijn broer moest hij aan Filips de Goede 1000 bezoldigde soldaten leveren, om de weerspannige Gentenaars terug onder hertogelijk gezag te brengen.

37. *MESSIRE JEAN, SEIGNEUR ET BER D'AÛXI* (Benoemd te Gent in dit kapittel) :

Jean IV, heer van Auxy (°ca. 1396, +1474). Gehuwd met Jeanne, dame van Flauy. Raadsheer en kamerheer van Filips de Goede. Kapitein van Kortrijk in 1425. Nam deel aan de onderhandelingen voor de Vrede van Arras in 1435. Heroverde Gamaches in 1436 en Le Crotoy in 1437. Maître des arbalétriers de France bij de troonsbestijging van Louis XI in 1461.

Ronald DE BUCK

BRONVERMELDING

- A. Dutry, *Armoiries des Chevaliers de la Toison d'Or*, 1889.
- J. Favier, *Dictionnaire de la France médiévale*, 1993.
- *Biographie Nationale (BRUG)*.
- *Nijhoffs Geschiedenislexicon, Nederland en België*, 1981.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE Nr. 391

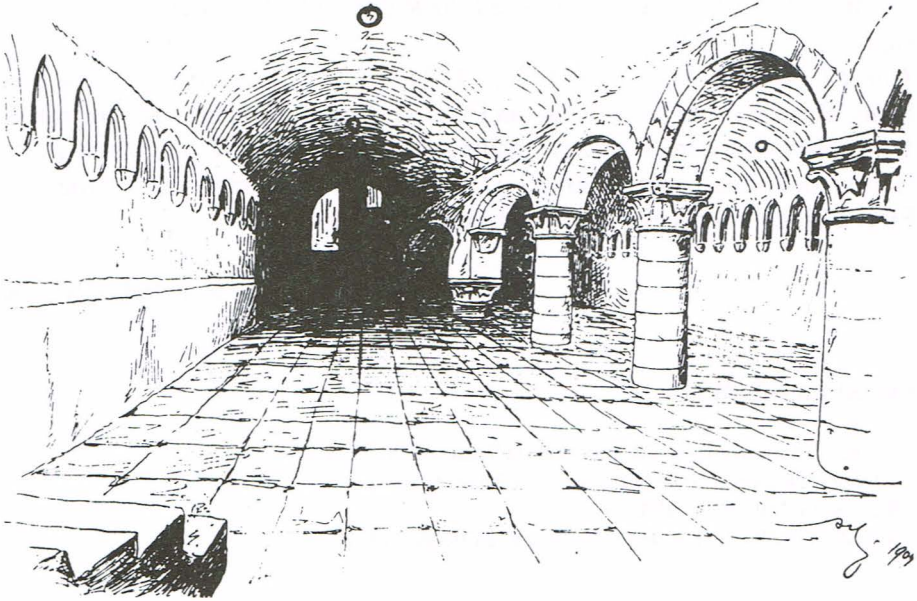
Op 1 februari 1906 stelde Armand Heins in de rubriek "Burgerlijke bouwwerken - Hoogpoort, nr. 37 - XIIIe eeuw", in het Frans een fiche op over

Kelder van de Hoogpoort, nr. 37

Deze kelder van grote afmetingen (lengte : 22 m.; breedte : 7,83 m.; hoogte : ongeveer 4,50 m.) bevindt zich onder moderne constructies van een huis in de Hoogpoort (thans nr. 37), gelegen tegenover de *Bollaerts Kamer*. Hij fungeert als magazijn van een handelszaak in porselein en glaswaren.

Ons zicht toont ons het souterrain ontdaan van de kisten en andere voorwerpen die er nu in de weg staan. Veranderingen hebben er het uitzicht van gedenatureerd en het is waarschijnlijk dat de kelder naar het einde toe verlengd is geweest en dat de kraagsteen die de afgeplatte arcade ondersteunt, oorspronkelijk ingewerkt was in de eindmuur. Een zuil dient hem nu tot steun en zijn kapiteel is van dezelfde stijl als de andere zuilen, ten getalle van drie, minder in de grond gezakt dan de eerste. Grote tegels in blauwe steen bedekken de grond. De trap, die men op het voorplan ziet, daalt af van de straat onder de gevel van de Hoogpoort; hij telt 22 treden.

De zuilen die de ruimte verdelen in twee beuken en in vijf traveeën, zijn Romaans.

De grote bogen hebben dezelfde afkanting als deze van de afgeplatte bogen die in de benedenzaal van de refter van de gewezen St-Baafsabdij het gewelf ondersteunen. Aangezien deze zaal en deze refter van het einde van de XIIe eeuw zijn, is het waarschijnlijk dat onze kelder dateert van ongeveer dezelfde periode, of van het begin van de XIIIe eeuw.

Het onderste deel van de muur is in Doornikse steen tot en met de kraagstenen van de blinde arcaturen; deze zijn in baksteen, alsook het wieggewelf. IJzeren ringen zijn aan het gewelf bevestigd.

Cf. A. Heins, *L'Ancienne Flandre*, aflevering C, pl. 96.

HET GENTS KERKEPAD (Vervolg)

SINT-ELISABETHKERK - Begijnhofdries

De Sint-Elisabethkerk was oorspronkelijk het bedehuis van het Groot-Begijnhof van Sint-Elisabeth.

In 1242 kreeg Johanna van Constantinopel, gravin van Vlaanderen, van de schepenen van Gent een stuk grond ter beschikking om er een begijnhof op te richten. De abt van Sint-Baafs stemde erin toe om aldaar een kapel te bouwen. Niet lang na de stichting van het begijnhof werd een driebeukige kerk in Doornikse steen opgetrokken. Ze was van het basilicale type d.w.z. een middenbeuk en lagere zijbeuken. De kerk bezat een absis en de middenbeuk werd van de zijbeuken gescheiden door middel van zuilen in Scheldegotiek. De zuilen in de huidige kerk dateren vermoedelijk uit de eerste bouwphase maar de basissen verdwenen toen men later het vloerniveau met dertig centimeter verhoogde.

Door de sterke uitbreiding van de begijnengemeenschap in de 17de eeuw werd de kerk te klein. Grootjuffrouw Joanna Bauters liet ze in de periode 1631-1641 vergroten en ombouwen tot een hallekerk door de midden- en de zijbeuken even hoog te laten optrekken. Toen verhoogde men ook het vloerniveau en werd het voorportaal gebouwd. Lieven Poelman vervaardigde in 1640 de portaaldeuren. Een jaar later noteerde men in de rekeningen het loon uitbetaald aan Bartholomeus de Wachter voor het aanzetten van de verbouwingen aan het koor.

Tijdens het bestuur van grootjuffrouw Ferdinande de Bock stond in 1682 de toren en het bovengedeelte van de middenbeuk, door de slechte toestand van de kepers van het dak, op instorten.

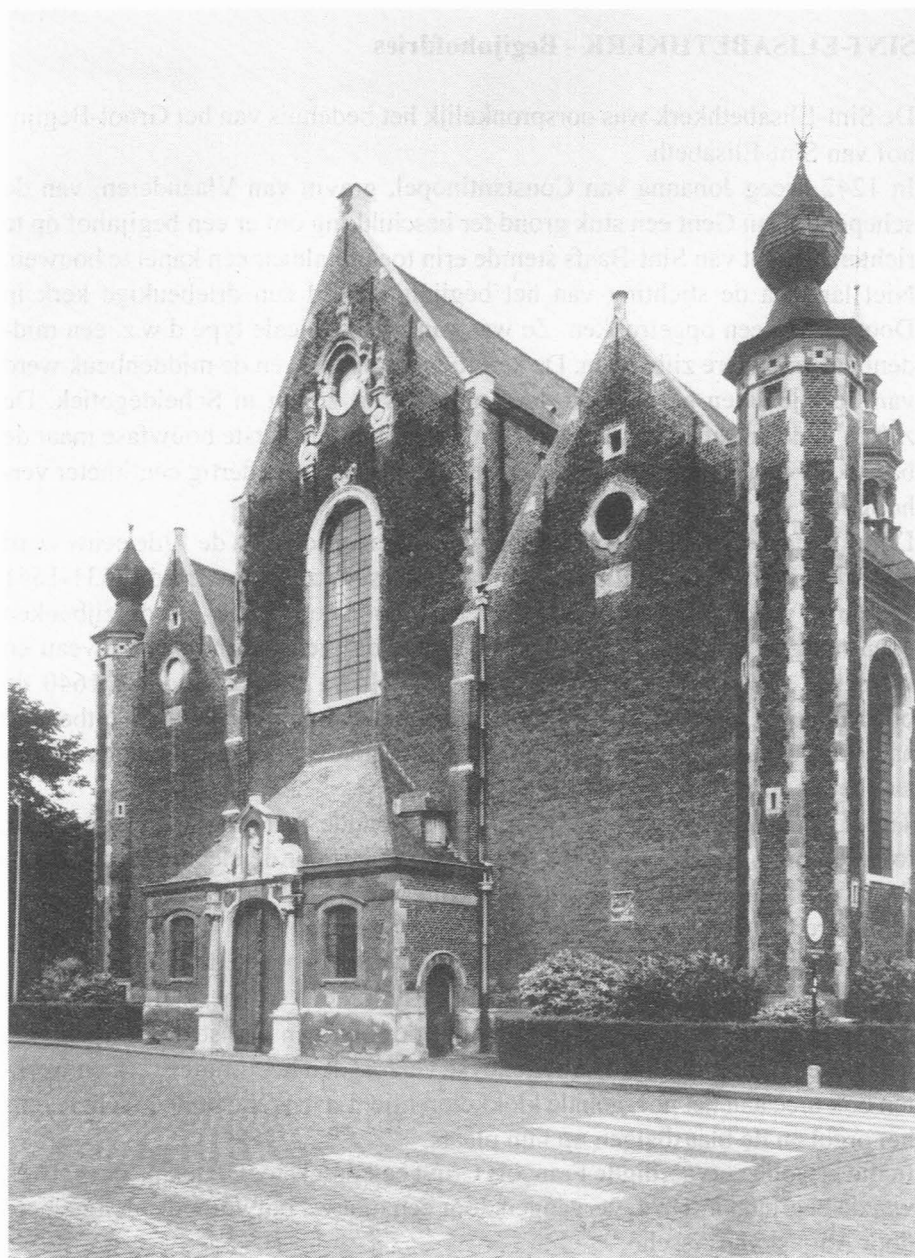
In de jaren 1682-1684 werd de kerk door het verhogen van de middenbeuk en het aanbrengen van bovenlichten omgebouwd tot een pseudo-hallekerk.

Het dakwerk vertrouwde men toe aan Bartholomeus Cuypers. Het koor werd met twee traveeën verlengd en de kerk voorzien van een stenen portaal. De gebroeders Gillis en Cornelis Wijchuyse verzorgden het timmerwerk en werkten ook mee aan het polygonale klokketorentje. Laatstgenoemde bracht tevens het orgel en de blaasbalgen op hun plaats.

In die periode vervaardigde François Cruyt een preekstoel, later, na het vertrek van de begijnen in 1874, vervangen door een nieuwe ontworpen en uitgevoerd door August van Assche.

Om de verbouwingen te kunnen bekostigen deed de grootjuffrouw beroep op de financiële hulp van de conventjuffrouwen en van kapitaalkrachtige burgers.

Toen de verbouwingen beëindigd waren, herwijdde men de kerk.

De Sint-Elisabethkerk.

De begijntjes overleefden zonder al te veel moeilijkheden de beeldenstormen. Het respect van de bevolking, doordat de begijntjes heel wat diensten bewezen aan de gemeenschap, was hieraan wellicht niet vreemd.

Met de begijnhofkerk zelf verging het minder goed. In juli 1578 vernielden de Calvinisten een altaar en roofden de ornamenten. Op 25 augustus verwoestten ze de kerk.

Buiten de last die ze moesten dragen, nadat in november enkele soldaten werden ingekwartierd, lieten de Calvinisten in de regel de begijntjes met rust. Sommigen schrijven dit toe aan de beschermende hand die de gilde van de beenhouwers boven hun hoofd hield.

Met de Franse Revolutie werd het begijnhof onteigend en vanaf dat moment moesten de begijntjes huishuur betalen aan de stad.

In de negentiende eeuw ontstonden een aantal moeilijkheden tussen het begijnhof en de Commissie der Burgerlijke Godshuizen, die het begijnhof beheerde. Ondertussen hadden de begijntjes hun toevlucht gezocht tot een mecenas in de persoon van Engelbert-August van Arenberg. Die kocht buiten de stad, te Sint-Amandsberg, in 1872 een stuk grond en liet er een nieuw begijnhof optrekken aan de hand van plannen getekend door Arthur Verhaegen.

De werken startten in 1873. Reeds op 29 september 1874 werd het nieuw begijnhof ingehuldigd en verlieten de begijntjes, ten getale van achthonderd, hun oude vertrouwde huisjes aan de Brugse Poort.

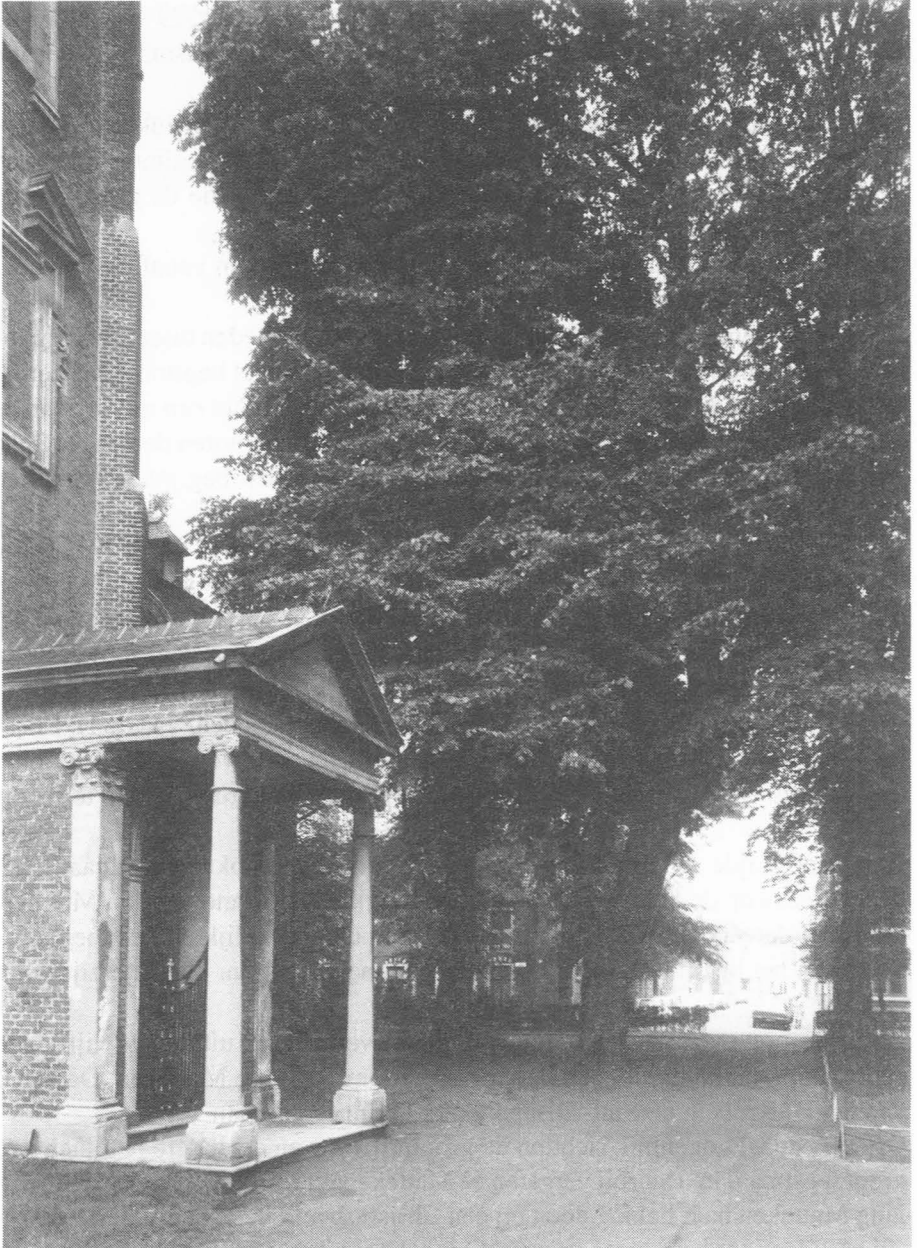
De Sint-Elisabethkerk kreeg nu een nieuwe functie als parochiekerk van de nieuwopgerichte Sint-Elisabethparochie.

In de rondboognis in de westgevel van de kerk staat het beeld van de H. Elisabeth van Hongarije, patrones van het begijnhof. Het werd vervaardigd door het atelier Bressers en vervangt het originele gepolychromeerde beeld in terracotta.

Aan de oostzijde van de kerk bevindt zich een Ecce Homokapel met daarin het beeld "Jesus op de Koude Steen", vermoedelijk van de hand van Jan Matthys. De kapel dateert uit 1793 maar bevond zich oorspronkelijk aan de toegangspoort van het begijnhof. In 1883 verplaatste men haar naar de achterzijde van de kerk.

Laten we nog even stilstaan bij een populair verhaal dat uit de late vijftiende eeuw stamt, namelijk dat van het arm en vroom begijntje Matteken. De kapel van het H. Kruis in de Sint-Elisabethkerk herinnert hieraan.

Op een bepaald ogenblik richtten de grootjuffrouw en de andere begijnen een groot feestmaal in. Daarbij vergaten ze Matteken uit te nodigen. Ten einde raad ging Matteken haar beklag doen bij een Christusbeeld in de begijnhofkerk. Na enige tijd, en tot haar grote verwondering, begon het Christusbeeld tot haar te spreken. Het gaf haar twee aanwijzingen die er moesten voor zorgen de grootjuffrouw tot inzicht te brengen. Zo moest Matteken haar vertellen dat ze haar dagelijkse gebeden vergeten had en dat Onze Lieve Vrouw haar ontnaaide

De Sint-Elisabethkerk. De Ecce Homokapel.

kleed met een rode draad had hersteld. Nadat Matteken haar verhaal aan de grootjuffrouw had gedaan en deze met verstomming was geslagen, mocht het arm begijntje aan de dis aanzitten. Na het festijn ging Matteken terug naar de kerk om de Heer te danken. Toen diezelfde nacht de klokken hevig begonnen te luiden en nadat de andere begijnen op zoek waren gegaan naar de oorzaak ervan, troffen ze Matteken dood aan voor het Christusbeeld.

Dit voorval was de aanzet voor een populaire verering waarbij Matteken op vastenavond herdacht wordt met een plechtige misviering en een broodmaaltijd door de grootjuffrouw aan alle begijnhofbewoners aangeboden.

Het interieur

De altaren.

Het hoofdaltaar uit geschilderd hout, gemarmerde steen, marmer en gedeeltelijk verguld, stamt uit de 17de eeuw. Het schilderij "De Kruisafneming" is een copie naar Pieter Paul Rubens. In de nis van het altaar: het beeld van de H. Elisabeth van Hongarije. Langs weerszijden van de nis: de beelden van de H. Laurentius en de H. Lodewijk, koning van Frankrijk.

Het zijaltaar aan de noordzijde is toegewijd aan O.L.Vrouw. Het schilderij "O.L.Vrouw met kind schenkt de Rozenkrans aan de H. Dominicus Guzman" is van de hand van Charles Remes (1795-1837).

Het zijaltaar langs de zuidzijde in gemarmerd en geschilderd hout stamt uit de 17de eeuw en is toegewijd aan het H. Sacrament. Het is voorzien van een schilderij met engelenkoppen met daarvoor een kruisbeeld met aan de voet het begijntje Matteken - het zogenaamde "Mattekenskrus". Het is een copie van het origineel dat bewaard wordt in het Groot Begijnhof van Sint-Amandsberg en dateert van na 1874. In de nis een schilderijtje : "O.L.Vrouw van Zeven Smarten".

Het orgel.

Pieter vander Haeghen bouwde het orgel in 1641 en voor de orgelkast deed men een beroep op Lieven Poelman. Cornelis Wijchuyse bracht het op zijn plaats.

De orgelkast is bekroond met musicerende engelen en het beeld van de H. Cecilia van Rome.

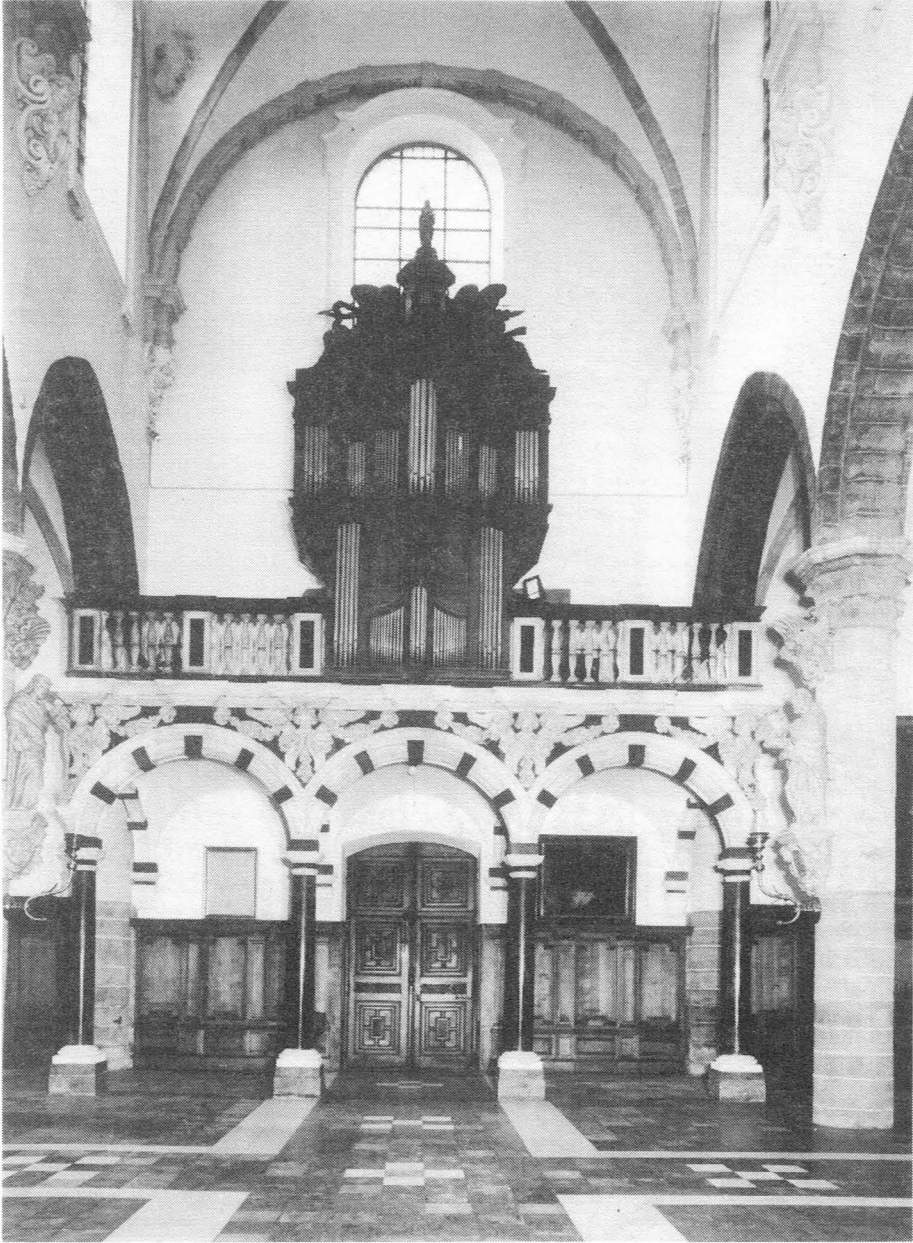
Pieter Van Peteghem paste het instrument aan in 1742.

De Preekstoel.

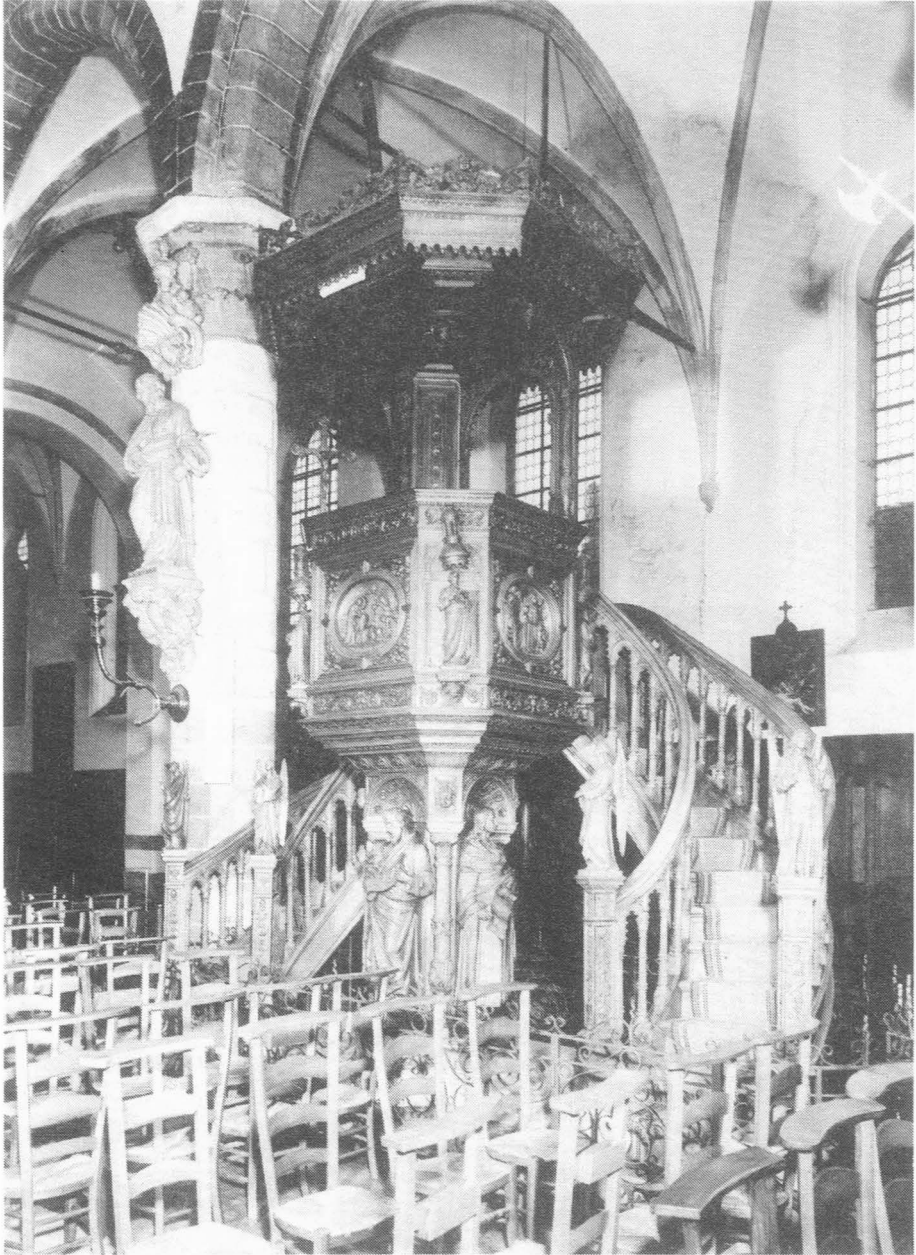
De preekstoel uit 1886 werd ontworpen en uitgevoerd door August Van Assche. Onder de kuip: de beelden van de profeten Ezechiël, Daniël (rechts), Isaias (links) en Jeremias (achteraan). Op de hoeken van de kuip: beeldjes van

De Sint-Elisabethkerk. Interieur.

De Sint-Elisabethkerk. Het Orgel.

De Sint-Elisabethkerk. De Preekstoel.

van de vier evangelisten - Johannes, Lucas, Marcus en Mattheus.
Op de kuip: taferelen uit het leven van de H. Begga.

Schilderijen.

De kerk bezit een aantal schilderijen in de stijl van de Vlaamse School uit de zeventiende eeuw, zoals: "Jezus en de Samaritaanse vrouw bij de waterput", "De aanbidding van het Jezuskind door vrouwelijke heiligen", "Jezus bij Martha en Maria", "De Kruisvinding" en "De oprichting van het kruis".

Van Nicolaas De Liemackere is "De aanbidding der koningen" uit de eerste helft van de zeventiende eeuw.

De veertien staties van de kruisweg zijn uitgevoerd in de stijl van Matthias Zens.

Verder nog: "De Opwekking van de enige zoon van de weduwe van Naïm" uit de negentiende eeuw, "Tobias neemt afscheid van zijn ouders" uit de eerste helft van de negentiende eeuw en twee grisailleschilderijen: "De boodschap van de aartsengel Gabriël aan Maria" en "De opdracht van Jezus in de tempel", beiden negentiende eeuws.

Beelden.

Philippe de Wilde beeldhouwde in 1684 de beelden van de H. Anna en de H. Begga. Ze werden geschonken door Isabeau Huytens, conventjuffrouw van het Convent ter Caerden (thans verdwenen) in de Hippoliet Lammensstraat. De beelden van de H. Catharina van Siena en de H. Roza van Lima dateren eveneens uit 1684.

Glasramen.

Boven het hoofdaltaar: een glasraam met de voorstelling van "Het Heilig Hart van Jezus".

Langs de noordzijde van het koor; "Johannes de Doper", geschonken door de parochianen.

Daarnaast: "De maaltijd van Jezus en de Emmaüsgangers", geschonken door pastoor A. Sterck.

Langs de zuidzijde van het koor: "Elias in de woestijn die door een engel gevoed wordt", een gift van de familie Steppe.

Daarnaast: "Melchisedech reikt Saul de hostie aan", een gift van de parochianen.

Deze glasramen dateren vermoedelijk uit het begin van de twintigste eeuw.

Funeraire beeldhouwwerken en epitafen.

Onder het beeld van apostel Thaddeus: cartouche met het epitaaf van jonkvrouw J.V. Margarita Durwiee.

Onder het beeld van apostel Jacobus de Meerdere (Jacobus Maior): cartouche

met epitaaf van jonkvrouw Beatrey Nauts "ghesteede begijne van desen hove", overleden 6 augustus 1669.

Onder het beeld van apostel Petrus: cartouche met epitaaf van jonkvrouw Maria Van der Linde fa. Gulielmus en haar nicht Anna Bruneel fa. Joannes" ghesteede begijnkes van desen hove".

Onder het beeld van apostel Andreas: cartouche met inscriptie "D.O.M. Desen apostel hebben ghestelt Joncv. Anna ende Ioanne Van Linde fa. Ians ghesusters ende beginkens van den hove gebraeven in choor. Bidt voor de ziele. 1657".

Onder het beeld van apostel Johannes: cartouche met inscriptie "D.O.M. sepulture van Ionve. Ioanna Hasaert fa. Mattheus. Met twee haer Nichten Marie Ghisquiere en Margareta van Mosschroen. Ghesteede Beginkens. Bidt voor de Zielen."

Onder het beeld van apostel Bartholomeus: cartouche met epitaaf van Judoca De Moor fa. Guillame, overleden op 8 november 1665 en haar nicht Joanne De Moor, "beede ghesteede begijnkes van desen hove".

Onder het beeld van apostel Mattias: cartouche met epitaaf van Judoca en Marie Ook en van Judoca Susanne Heeckelaer en Judoca Verbraecken, "ghesteede begijnkens van desen hove", uit 1660.

Onder het beeld van apostel Filippus: cartouche met inscriptie "D.O.M. Dese Salvator heeft ghegeven Ioe Marie Vander Steeghen Baghijnne van dese Hove begraven in onser lijeven vrouwe capelle overleden 28 april 1660. Bidt voor de Siele".

In het koor, de noordelijke en de zuidelijke zijbeuken zijn talrijke witmarmeren grafstenen van begijntjes in de vloer ingewerkt. Ze zijn echter nagenoeg volledig afgesleten.

Tussen de noordelijke zijbeuk en het koor: de grafsteen van begijn Volckaert, overleden in 1564.

BIBLIOGRAFIE

- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België - architectuur - deel 4 nb zw - Stad Gent, p. 27/31.
- Vandenbussche Christina: Kerk van Sint-Elisabeth te Gent - Gids voor de bezoeker. Gent, 1987.
- De Pue Piet (p. Jordanus): Geschiedenis Groot Begijnhof Sint-Elisabeth Gent en Sint-Amandsberg. 1984.
- Gids voor de Gentse Begijnhoven. Gent 1984.
- Werken en kerken, 750 jaar begijnhofleven te Gent. Tentoonstellingscatalogus. Gent, 1984.

David MAES
(t vervolgt)

GENTILE COMHAIRE, leverancier van " 't Zal wel Gaan"

Menigeen koestert een aandenken aan moeder en vader als een blijvende herinnering. Foto's, getuigschriften en diploma's al dan niet met de bijhorende medailles. Met fierheid laat men deze herinneringen zien aan kinderen en kleinkinderen, soms ook aan vrienden en kennissen. En men verwacht van hen de nodige eerbied bij het bekijken en/of bewonderen van de herinneringen. Zo kregen wij de gelegenheid het getuigschrift door 't Zal wel Ghaene verleend aan de heer Gentile Comhaire te bekijken. Een curiosum? Mogelijk. Het dateert van *den 22^{en} Wintermaend LIX, na 't Zal wel Ghaene* of 22 december 1911.

Gentile Comhaire (geboren in 1880) baatte in de Dampoortstraat een beenhouwerij uit. Deze was gelegen tussen de huidige Bastion- en de Jan van Gentstraat. De kwaliteit van zijn geleverde *Hooftvlacke* was, hetgeen blijkt uit het getuigschrift, bij de leden van het studentengenootschap bijzonder in de smaak gevallen. Comhaire mocht de *addelijke* (sic) *titel Leverancier van 't Zal wel ghaene op den ghevel sijner Huuze* aanbrengen.

Het Taalminnend Studentengenootschap 't Zal wel Ghaene, oorspronkelijk een vereniging van de atheneumleerlingen werd op 21 februari 1852 onder impuls van J.F.J. Heremans door de studenten Victor van Wilder, Isidoor Haemelinck en Julius Vuylsteke opgericht. (1)

De zitting, waarop de *Hooftvlacke* werd verorberd, greep plaats in het lokaal *Den Haene* op het Sint-Baafsplein *waar de tripel uitstekend is*. (2) Het toenmalig bestuur bestond uit Adriaan Martens, voorzitter, Rob. De Man, eerste schrijver, De Braey, tweede schrijver, E. Colle, schatbewaarder, Smis-saert, boekbewaarder, R. de Decker, vaandrig, en Reymans, commissaris. (3) Het getuigschrift werd ondertekend door Adriaan Martens, Cies van Ghend en Bob. Cies van Ghend was eertijds het pseudoniem van Napoléon Destanberg (4). Wie in 1911 onder ditzelfde pseudoniem schuilging hebben wij niet kunnen achterhalen. Bob is wellicht Rob(ert) De Man, de eerste schrijver of secretaris. (5)

Adriaan Martens (°Bocholt 3 juni 1885 - †Astene 26 septemberr 1968), zoon van een sluiswachter van het Kempisch kanaal, volgde middelbaar onderwijs aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen. Hij maakte er deel uit van de kring waartoe ook Hendrik de Man en Ant. Picard behoorden en die de kunstzinnige invloed van Pol de Mont onderging. In dit milieu groeide zijn radicale Vlaamse overtuiging met een sterk vrijzinnig accent. Hij bleef lange tijd een kernfiguur van de Vlaamse strijd. (6) Hij studeerde in 1911 als arts af aan de Gentse universiteit. De toenmalige voorzitter van het 'Medisch Genootschap', prof. Leboucq, bestempelde hem als een van *les intellectuels de Lootenhulle et de Zoutenaie*, die de universiteit wilden vervlaamsen. Op 22 augustus 1912

huwde hij Jeanne Vercouillie, dochter van de filoloog-hoogleraar J. Vercouil-
lie. (7)

Is dit getuigschrift enig? In elk geval belicht het het studentikoze leven aan de
Gentse universiteit. (8)

Erik L. SCHEPENS

NOTEN

1. R. Willemyns, 't Zal wel Gaan, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1974-1975, p. 1692-1694. (Nota van de Redactie: Volgens andere bronnen werd " 't Zal Wel Gaan" gesticht door Julius Vuylsteke, Tony Bergmann en Eugène Cogen.)
2. *Gentsche Studenten Almanak uitgegeven door het Taalminnend Studentengenootschap 't Zal wel Gaan*, jaargang 47, 1910-1911, Gent, 1911, p. 58.
3. *Idem*, p. 40.
4. Met dank aan de heer André Verbeke voor deze toelichting.
5. Zie illustratie, Gentsche..., jaargang 47, *Mengelwerk*.
6. H. Balthazar, *Vrijzinnige studentenbeweging 1830-1945*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, p. 1514-1520.
7. H. Maes, *Dr. Adriaan Martens (1885-1968)*, in: *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het land aan Leie en Schelde*, deel LVIII, Deinze, 1991, p. 62-64; J. van Waterschoot, *Adriaan Martens*, in: *Twintig Eeuwen*, deel 14, *Vlaamse Figuren II*, Hasselt, 1976, p. 219-222.
8. Met dank aan mevrouw Hilda Comhaire, dochter van Gentile. Bijzondere dank aan de mensen van het Liberaal Archief, gevestigd te Gent, voor hun zeer sympathieke medewerking.

'T GENTSCH.SPANT DE KRUUNE!

Deel II: "Toreador, mijn katte(n) es versmuurd"

"Het gaat met het straatlied in de algemene regel gansch andersom dan met het gewoon (sic) lied. In normale voorwaarden maakt een dichter een tekst, waarvan dadelijk, of jaren later het zangerige rythme een toonkunstenaar opwekt om er de passende (...) muziek voor te scheppen. Sommige gekende gedichtjes hebben alzoo soms verscheidene wijzen in het leven geroepen.

Voor het straatlied echter is het gewoonlijk eerst de muziek die geboren wordt, de woorden komen achteraan, althans in de meeste gevallen. (...) Gezien het door iedereen gemakkelijk moet kunnen worden meegezongen, is de muziek in de regel een deuntje, dat reeds goed gekend is, dat men bij andere gelegenheden heeft gehoord en medegeëneurd", schrijft Richard Van Kenhove in zijn standaardwerk: "Het volksleven in het straatlied".

Een van deze bronnen was onze Gentse opera die niet alleen door de franssprekende bourgeoisie bezocht werd, maar op " 't kiekeskot" ook door de volksmens. Op vele gekende aria's uit opera's en operettes maakte hij geestige persiflages. Iedereen kent ze wel: "Salut demeure chaste et pure" wordt: "Salut, 'k ben van de Sassepuurte" of "C'est en vous que j'ai foi": "C'est aux pieds que j'ai froid". Soms werden er op de gekende aria's totaal nieuwe teksten geschreven, zoals "Toreador, mij katten es versmuurd, hedder nie van g'huurd buite de

Brugsche Puurt" of gebruikte men de aanvang ervan als begin voor een totaal nieuwe creatie. Dit is het geval met het lied uit "Les Dragons de Villars": "Ne parle pas, Rose je t'en supplie. Car me trahir serait un grand péché". Dit lied werd in 1994 opgenomen op de CD: "Toreador den opera es versmuurd" gezongen door Koen Crucke en Guido Naessens (1). Zij haalden de tekst op p. 339 uit Van Kenhove en Lepages "Het volksleven in het straatlied". Het gaat als volgt:

Ne parle pas Rose

Ne parle pas Rose, je t'en supplie
car me trahir serait un grand péché.

D'er es gebeurd al op de weg van Lourdes
ne vrieë muurd, hed'er nog nie van g'huurd?

t Was in eu magasin d'épicerië
da'k ik an heur mijn declaratie (2) dee.
Al mee ne kier, de deure die vloogd'open
't Was uwe vent **mee zijne mustapha**
Hij doptege mij mee mijne kop in de sirope
Ne parle pas, Rose ne parle pas.

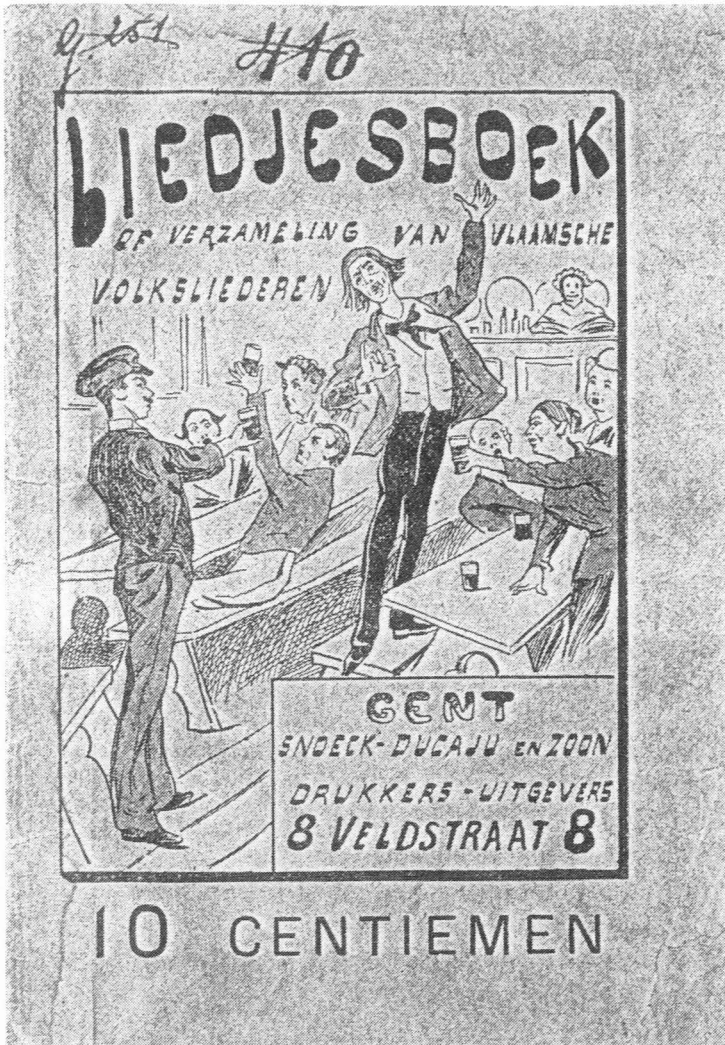
Napoleon mee zijn Marie-Louise
Marie-Louise avec Napoleon.

En dan hernam men nog eens de derde strofe: " ' t Was in eu magasin d'épicerië"...

Van deze volksliedjes bestaan vaak vele varianten. Het feit dat heel wat mensen analfabeet waren en er uiteraard ook nog geen fonoplaten bestonden, maakte dat men deze liedjes alleen auditief kon onthouden. Aangezien zij ook nog vaak uit verscheidene strofen bestonden en dus soms vrij lang waren, vergat men al dikwijls één of ander woord, zinsnede of groter stuk van zo'n lied, zodat er "gruyèrekaas" ontstond: verminkte of verkorte versies.

Niet getreurd. Zo'n interpretatie werd met de grootste vanzelfsprekendheid opgelapt of aangevuld. Hogergenoemde versie is er duidelijk zo een. Zij is eigenlijk een lappendeken van verschillende versies van het lied. Crucke en Naessens gebruikten de versie Van Kenhove uit 1932.

Bij een optreden in Nederland, waar Naessens o.a. "Ne parle pas" zong, waar schuwde hij de luisteraars dat ze van het Gents dialect soms wel een en ander niet gingen begrijpen, maar dat dat niet erg was, want dat ze bvb. in Gent ook niet wisten wat "ne Moustapha" was...

Publicatie uit 1890 waarin de volledige tekst van "Ne parle pas, Rose..." gevonden werd. Verzameling E. Levis.

Er bestaat echter een oudere versie van het lied van omstreeks 1890, uitgegeven door Snoeck-Ducaju, dat 42 jaar eerder genoteerd is dan Van Kenhoves versie. Het komt uit het "**Liedjesboek** of verzameling van Vlaamsche volksliederen. Gent Snoeck-Ducaju en zoon. Drukkers-Uitgevers 8 Veldstraat 8. 10 centiemen". Daarin vinden we op de eerste bladzijde het lied: "De wraak van nen kruidenier", een oudere en volledige versie van "Ne Parle pas...", waardoor wij uiteindelijk ook gaan begrijpen wat men met "zjne Moustapha" bedoelt.

De wraak van 'nen kruidenier

Romance

Aria uit les Dragons de Villars

1. Ne parle pas, Rose, je t'en supplie.
Car me trahir serait un grand péché;
't was in uw magasin d'épicerie
Dat ik u mijne declaratie dee;
Al mee 'ne keer de deure die vliegt open.
Het was uwe man, 'k wil vluchten maar helaas!
Hij dopt mij mee mijne kop in de siropen...
Ne parle pas, Rose ne parle pas!

2. 't Was schoon om zien, doch ik zag niemendalle;
Uw vent koleerig, spreekt van mij te martelen
En denkt hoe dat hij mij bestraffen zal...
Ik voel allengskens (3) 't einde van mijn leven
En dacht: och God, wat ramp, wat ongena!
'k Moe nu mijn geest in de sirope geven...
Ne parle pas, Rose ne parle pas!

3. Ne parle pas, 'k voel aan mijn benen trekken,
Met éénen ruk was ik het vaatje uit.
En elk begon luidkeels met mij te gekken,
Ik stond daar lijk een uilken op nen kluit!
't Was lek-mijn-leppen, 't was zelfs lek-mijn-ooren
En lek-mijn-oogen, neus, etcaetera;
Wel! heilige deugd, wat dâ'k daar al moest hooren!
Ne parle pas, Rose ne parle pas!

4. Ik wilde spreken, maar helaas,! mijn tanden
Die waren vast gelijk aaneen geplakt.
En rond mijn' oogen had ik suikerranden,
Mijn neus die was precies lijk toegeplakt;
Uw man, die zag'k een grijnzend aanzicht trekken!
Hij roept zijn hond, de kwade Moestafa:
Dat leelijk dier moest mijnen kop aflekker...
Ne parle pas, Rose ne parle pas!

5. Die helsche hond die maakte weinig
moeskens (4)
Hij vloog gelijk nen tijger op mijn vel!

'k Had goed zeggen: koes, mijn beestje,
koeskes (5)

Hij trokt er aan mijn hoofd lijk aan een bel!...

Heel mijn gezicht werd haast vaneen gereten,

'k lag veertien dagen in den paradrâ (6)

'k Zoe sterven moest er iemand ooit van weten.

Ne parle pas, Rose ne parle pas!

Waardoor het Moestafa probleem opgelost is. In hetzelfde liedboekje vinden we van p. 19 tot 22 nog de variant "Voor en na het huwelijk", met een totaal verschillend onderwerp maar eveneens op de wijs van "Ne parle pas..." gezongen. De grap van dit lied zit in het contrast tussen de inhoud en het wijsje van twee opeenvolgende strofen. De oneven strofen worden gezongen op de wijs van "Ne parle pas...", zijn zeemzoet en prijzen Mietje voor het huwelijk de hemel in. De even strofen zijn gezet op de mij onbekende wijs van "Mie past op, de melk komt op" en schilderen Mie af als een ongehoorzame helleveeg, een vuile preie die niets dan slaag verdiend:

Vóór en na het huwelijk.

Vóór. - Stemme: Ne parle pas

Na. - Stemme: Mie past op, de melk komt op.

Vóór het huwelijk.

1. Och! Mietje lief, ik durf het schier niet zeggen,

Wat er voor u klopt onder mijnen kiel;

'k Wensch dat 'k mijn hert kon vóór uw voeten leggen.

Dat ik vóór u van liefde in onmacht viel.

Zelfs binst den nacht en kan ik niet meer slapen,

Het schijnt mij toe dat g'in mijn kamer ziet,

'k Lig uren lang te geeuwen en te gapen.

Och! Mietje lief, verstoot mijn liefde niet.

Na het huwelijk.

2. Mie ik durf het u wel zeggen,

Dat gij uit mijn botten hangt;

Wil uw spel wat overleggen

Als gij geen en troef (7) verlangt.

Zelfs des nachts ligt gij te zagen,

Dat de vaak ons bed ontvlíedt

Ja, gij zult het u beklagen,

Betert uw leven niet,

Mie, pas op,

ik sla er op,
Wilt g'uw kwikkellust (8) niet staken,
Ik zal er een einde aan maken,
Mietje, Mietje, pas maar op,
Ik sla er op.

Vóór het huwelijk

3. Och! Mietje lief, gij gij zijt het beste meisken
Dat er voorwaar op Godes aardrijk leeft.
Gij hebt een stem nog schooner dan een sijsken,
Die, wijl gij zingt, als van aandoening beeft
Mocht ik u eens mijn liefste vrouwtje noemen,
'k Zou voor u werken als een voermans peerd, (9)
Uw levenspad waar steeds bezaaid met bloemen
Ja, alles kreeg ge, wat uw hert begeert.

Na het huwelijk.

4. Mie ik moet u eindlijk zeggen, Dat gij zijt een vuile prei,
Dat g' uw haar zoudt mogen leggen,
En wasch uw hals daarbij,
Men ziet u van verre komen,
Heel de buurt zegt: 't is een schand!
En toen ik u heb genomen,
Blonkt gij als een diamant.
Mie, past op,
Ik sla er op.

Vóór het huwelijk.

5. Geen onweerswolk zal ooit ons liefde storen,
Want vrede alleen heersche in ons gezin.
De laatste cent die zal u toebehoren.
En aan mijn zij, troont gij als koningin.
Uw kleinste wil, zal dadelijk geschieden.,
Geen druppel water ooit in uwen wijn;
Gij moet alleen als meesteres gebieden,
Ik zal uw slaaf, uw heerenknechtje zijn.

Na het huwelijk.

6. Mie, gij durft nog tegenpraten,
Als ik speel op mijnen poot,
In mijn kousen zijn er gaten
Minstens van een vuiste groot.

Mijn halfhemd (10) is niet gestreken.
Heel mijn broek die is gescheurd,
En mijn schoenen, potverdeken!
Zijn met vuiligheid besmeurd.
Mie pas op,
ik sla er op,
Als gij mij durft tegenspreken.
Ik zal u den nekke breken,
Mieke, Mieke, pas maar op,
Ik sla er op.

Vóór het huwelijk.

7. 'k Zie, Mietje lief, uw poesle wangen kleuren,
Gij stemt dus toe, O! onverwacht geluk!
Ik zweer u, nooit zult g'uwe keus betreuren,
En ik, o God! 'k ben eeuwig uit den druk.
Och, Mietje lief, laat ons niet langer wachten
Terstond getrouwd, aan niemand van gebaard.
Zoodra wij onder 't zelfde dak vernachten
Zijn wij 't gelukkigst koppel op deez' aard.

Na het huwelijk.

8. Wat, gij durft mijn jas verpanden
Met mijn uurwerk in den berg. (11)
Wat een wijf heb ik voorhanden,
Dat is toch een beetje t'erg!
Wat, gij kunt er niet meê komen,
Met mijn dagloon, Potshoofd! (12) beef!
Eindelijk 'nen stok genomen
Dat ik u een rossing (13) geef
Mie pas op,
Ik sla er op,
Wilt gij naar geen reden hooren
'k Zal u in de vaart versmooren.
Mietje, Mietje, pas maar op,
Ik sla er op.

Eddy "den Twiedekker" LEVIS

Vraag:

- Wie bezit de muziek van "Mie past op de melk komt op"?
- Wie kent nog andere liederen geschreven op de melodie van "Ne parle pas"?
- Wie bezit nog andere minder bekende Gentse liedjesteksten uit revues, café-chantant, andere versies dan deze vermeld bij Van Kenhove en Waeri, andere scabreuze liederen dan de "Vetjes" van Waeri; conférences of eender welke leuke ludieke Gentse teksten, platen bandopnamen, enz...?

Over de leukste items brouwen wij graag een artikel!

E. Levis, Knotwilgenlaan 26, 9032 Gent; tel. 09/2539470

VOETNOTEN

1. Ne parle pas Rose: Maillart/Van Kenhove, gezongen door Guido Naessens, CD Alora Music 912024-2.
2. declaratie: > Fr.: "déclaration": verklaring. Hier: liefdesverklaring.
3. alengskens: stilaan.
4. moeskes: moeske > Fr.: "Mouche" plakpleisterje als tache de beauté gedragen. > moeskes: gemaakte manieren: moeskes maken: zich onwillig gedragen. Ook moefkes ne moefkesmaker, een moefkesmakerigge.
5. koes(kes): > Fr.: "couche toi": lig, blijf rustig.
6. paradrâ: sparadrap: hechtpleister voor medisch gebruik.
7. troef: slaag. > aftroeven.
8. kwikkellust: lust tot kwikkelen, niet stil kunnen blijven zitten of liggen > een kwikkelkonte: zenuwachtig persoon.
9. voermans peerd: voermanspaard, meestal Brabants trekpaard.
10. halfhemd: halfhende(ke): een nette hemdeborst die men over een ander minder net of versleten hemd aantrekt als men uitgaat.
11. den berg: - van barmhartigheid, bank van lening, pandjeshuis.
12. potshoofd of podshoofd: 1°. puitshoofd > Fr.: "tétard" 2°. Dommerik, kind dat onbehendig te werk gaat. 3°. Vorm, model, om bepaalde vrouwenmutsen te maken. 4°. ook volksnaam voor de bruinvis of het "zeevarken".
13. rossing: pak slaag. > afrossen.

HERONTDEK GENTSE DOOPNAMEN ALS FAMILIENAAM (1280-1336)

In de Grote Spectrum Encyclopedie staat een korte krachtige samenvatting over het verschijnsel namen. Luister maar : "In de westerse wereld is de erfelijke familienaam een betrekkelijk nieuw verschijnsel. Tot de late middeleeuwen had elk mens een *voornaam* [of doopnaam], die hem of haar korte tijd na de geboorte werd gegeven en eventueel een *bijnaam* die hij/zij zich later verwierf. Die bijnaam had dezelfde functie als de tegenwoordige *achternaam* [of familienaam], maar was niet erfelijk : de zoon van Jan De Backer [bakker] heette niet [noodzakelijk] Piet De Backer, maar bijvoorbeeld Piet De Smet [smid]. (...) De christenen gebruikten één doopnaam, vaak de naam van een apostel (Petrus, Paulus) of een naam met een religieuze betekenis zoals Benedictus (de gezegende). Familienamen kwamen pas (...) in zwang omstreeks de 12de eeuw en wel bij de adel. Omstreeks de 14de eeuw breidde het gebruik van familienamen zich uit tot de burgerij in de steden en omstreeks de 16de eeuw was het hebben van zowel een voornaam als een familienaam algemeen gebruikelijk." Zo komt het dat veel kinderen aanvankelijk "bijgenaamd" werden naar de voornaam van hun vader of moeder. De zoon van Pieter bijvoorbeeld werd Pieters zoon of gewoonweg Pieters (van Pieter) genoemd. Zo veranderde de voor de hand liggende *bijnaam* Pieters gaandeweg in de *familienaam* Pieters. Het is opvallend hoeveel van die voornamen als familienaam blijven doorleven zijn. Pieters als voornaam herkennen is natuurlijk helemaal niet moeilijk, maar wat dacht je van Govaerts, Maes, Daens, Coppens, Lippens, Moens, enz...?

Hieronder vind je een lijst van voornamen die voorkomen in de Gentse stads- en baljuwsrekeningen van de periode 1280-1336, precies het tijdperk waarin familienamen bij de stedelijke burgerij gebruikelijk werden. Wedden dat er veel namen tussen staan waarvan je nooit hebt gedacht dat zij de oorsprong zijn van een familienaam? Je zult versteld staan hoeveel je er herkent. Hou er wel rekening mee dat de *i* soms een sjwa-klank was en uitgesproken werd als een *doffe e*. Was het vroeger Lippins, nu is het Lippens. Voorts moet je nog weten dat het verkleinwoord van Lip, nu Lipje of Lipke, vroeger Lipjen of Lipken werd uitgesproken en Lippin of Lipkijn werd geschreven. Hier en daar vulde ik reeds een familienaam aan om je wat op weg te helpen. Alvast veel ontdekkingsvreugde!

Achare, m
Adaem, Adam, m
Adelise, Alise, Alis, Aelis, Alice, v
Adriaen, Adriaan, m

ACKAERT

ADRIAENSENS

Aechte, Aghete, Achte, Agatha, v	
Agneete, Agnes, v	AGNEESSENS
Alard, Adelhart, m	ALLAERT
Aleene, Alina, v	
Aleyn, Alwijn, m	
Alisandre, Alexander, m	
Alphons, Anfon, Anfors, Alphon, Alfons, m	
Amelberghe, Amelberga, v	
Amour, v	
Andriu, Andries, m	
Annekin, Annin, Jan, m	
Annoot, m	
Antone, Anton, Anthonijs, Antonis, Antoon, m	
Arnoud, Arnoudiin, Arnekin, Arnou, Arnout, Arnold, m	
Assceric, Asscherik, m	
Aubier, Albert, m	
Augustijn, Augustinkijn, Agustijn, Augustinus, m	
Aven, m	
Avezoete, Havezoete, v	
Badeloghe, v	
Balduinus, Bauduin, Baudewin, Baude, Bauduwin, Boudewijn, m	
Bate, Beatris(e), Batris, Beatrijs, v	BAETENS
Bazelis, Basilius, m	
Bele, Beele, Isabella, v	BELLENS
Bennote, Benedicta, v	
Bertram, m	
Bette, Bettin, Elisabeth, v	BETTENS
Biernar, Bernard, m	
Biertremiu, Bertremiu, Bertelmieu, Bertelme(e)us, Bartholomeus, m	
Boidin, Boikin, Boidekin, Bodin, Boydin, Boudin, Boudewijn, m	
Braem, Abraham, m	
Bram, Abraham, m	
Calle, Cateline, Katharina, v	CALLENS
Casiin, Nicasius, m	
Celie, Cecilia, v	
Clais, Claikin, Clai(e), Clae, Clays, Claus, Claies, Nikolaas, m	
Clarissie, Clare, Clara, v	CLARYSSE
Clemme, Clemensie, Clementien, Clementina, v	
Coenradin, Coenraed, Coenrard, Koenraad, m	
Colijn, Colart, Colard, Coelijn, Nikolaas, m	COLIN/COLLARD
Coppin, Copin, Jacob, m	COPPENS
Cornille, Cornelis, m	
Cristiien, Christiaan, m	
Daneil, Daniau, Daniel, Daneel, m	DANNEELS
Danin, Daenkin, Danijn, Dankin, Danekin, Daniin, Jordaen, m	DAENS
David, m	

Denis, Denijs, m	NIJS
Dideric, Dierkin, Diederijc, Diederik, m	DIERICKX
Driesijn, Andries, m	DRIESSENS
Ector, Hector, m	
Egbrech, Egbert, m	
Elegast, m	
Em(m)elote, Emmelina, v	
Emerar, Emerard, m	
Engel, Angelus, m	ENGELS
Eremboud, m	
Erman, Herman, m	
Ermenfridus, Ermenfredus, Ermarfrit, Ermenfroit, Hermanfried, m	
Ernol, Ernou, Ernoul, Ernekin, Ernolet, Arnold, m	
Estevene, Steven, m	STEVENS
Eulard, m	
Eustas, Eustase, Eustaes, Eustache, m	
Everkin, Everar(d), Everdey, Everhard, m	EVERAERT
Femie, Euphemie, v	
Fierkin, Fierin, Fierijn, Olivier, m	
Flore, Flora, v	
Floren, Florein, Florens, Floris, m	
Fouke, Foukre, Folcre, Volkaard, m	FOUQUAERT
Fransois, Franke, Fransoys, France, Franchois, Frans, m	
G(h)eenkin, G(h)enkin, Eugenius, m	GEENS/GEENENS
George, Joris, m	
Gery, G(h)e(e)ra(e)rd, Geeraard, m	
Ghelnoot, Gheloot, Ghelloet, Gelnoet, Gelnod, Gelnoot, m	
Gherem, Gheruin, Gheeram, Gheram, G(h)erm, Hieronymus, m	
Gherolf, Gherof, Gerolf, m	
Ghertruit, Gheertruid, Gertrude, Ghetrude, Ghetruud, Geertrui, v	
Ghete, v	
Gheyle, Goedele, v	
Ghiselbrecht, Ghiselin, Gillebert, Ghiselijn, Gisel, Gijsbrecht, m	GHYSELEN
Gilles, Gillis, Gill(i)on, Gillekin, Gillijs, Gillies, Egidius, m	GILLIS
Gobbert, m	
Godeverd, Godefroi, Godekin, Godin, Godevaerd, Godevaart, m	GOVAERTS
Godewale, v	
Gosin, Gossuin, Goskin, Goosin, Gozewijn, m	GOOSSENS
Grielein, Grielain, Griele, v	
Gui, Guy, Guyot, Gyot, Ghy, Gy, Guyt, Veit, m	
Hannekin, Hannin, Jan, m	
Hanoet, Hanot, Hanoot, Annoot, m	
Heerkin, Herbert, m	
Heilesote, Heile, Heilsoete, Heyle, Heilzoete, v	
Heinric, Heinri, Hein, Heinkin, Heinrijc, Henry, Hendrik, m	
Hoste, Oste, m	HOSTE

Huart, Huward, Houwaard, m	
Hubrecht, Hubier, Huibrecht, m	
Huwe, Huon, Hue, Huge, Hugh, Hughe, Huig, m	HUUGHE
Inbesote, Ymzoete, Havezoete, v	IMMESOETE
Inghel, Angelus, m	INGHEL
Isabiau, Izabel, Isabella, v	
Jakemine, Jacoba, v	
Jaquemard, Jacque, Jaquemon, Jaquemin, Jaqueme, Jacob, m	
Johannes, Jehan, Jehannet, Jhan, Jan, m	
Jokeme, Jakeme, Jakemon, Jakemin, Jake, Jakemard, Jacob, m	
Josse, Joes, Joos, Jose, Jos, Joesse, Joost, m	
Julieen, Juliaen, Juliaan, m	
Jurdaen, Juerdaen, Jordaen, m	
Juris, Jurkin, Jurijs, Jorijs, Jueris, Joris, m	
Justas, Justaes, Eustache, m	
Jute, Juete, v	
Kanin, Canin, m	
Kateline, Kalle, Katharina, v	
Kerstien, Kerstiaen, Karstiaen, Kerst, Christiaan, m	
Kerstine, Christiana, v	
Kerstoffel, Christoffel, m	
Lammin, Lambier, Lammekin, Lammerecht, Lamsin, Lambrecht, m	LAMMENS
Laurin, Lauwerkin, Lauwerein, Lauwerenskin, Laureins, Laurens, m	
Lechuus, Lexis, Lexius, Alexis, m	
Leene, Lente, Helena, v	
Lelie, v	
Lennoi, Lennot, Lennoet, Lennot, Lennoit, m	
Libbe, Libbrecht, m	
Liedilt, Liedelt, v	
Lievin, Lievijn, Lieven, m	LIEVENS
Lippin, Lipkijn, Philips, m	LIPPENS
Lisane, v	
Lisbette, Lisbet, Lijskin, Lisebette, Lijsbette, Elisabeth, v	
Lodewijc, Lodenwijc, Lodewijk, m	
Loetijn, Lotijn, m	
Lonis, m	
Lote, Karolina, (Charlotte), v	
Mabelie, Mabile, v	
Macharijs, Magharijs, Magharis, m	
Maes, Masekijn, Maeskijn, Thomas, m	MAES
Mahaut, Mathilda, v	
Malijn, m	
Margrite, Mergriete, Merin, Merkin, Merrijn, Margareta, v	
Marie, Matte, Marikijn, Maria, v	
Maroye, Marote, Margareta, v	
Martijn, Marten, Maarten, m	MARTENS

Mathis, Mathisekin, Mathijs, Matthijs, m	
Mathiu, Mat(h)eus, Mat(t)heus, Mattheus, m	
Meus, Bartholomeus, m	MEEUS
Mikiu, Mikiel, Mechiel, Mechielkin, Michiel, m	MICHIELS
Mil, Mile, Emile, m	
Moenin, Moenkijn, Symon, m	MOENS
Nese, Neese, Agnes, v	
Nichole, Nicole, Niclais, Nicholaes, Nicoele, Nicholay, Nikolaas, m	
Nijs, Niis, Denijs, m	
Oddart, m	
Oebrecht, Obrecht, m	
Ogeer, Ogier, m	
Olivier, m	
Ottelijn, m	
Paske, Paskin, m	
Philippe, Philippon, Phelippes, Philips, m	
Piere, Pieron, Pieterkin, Pierre, Pieter, m	PIETERS
Pole, Paulin, Pauwels, Pauwelkijn, Pouwels, Pol, Pauwel, m	
Quintijn, m	
Raes, Rase, Race, Raeskin, Rasson, Rasekin, Erasmus, m	
Ramont, m	
Raol, Raoul, m	
Reinaud, m	
Reinbout, m	
Reiner, Reineer, Reinier, m	
Rike, Riquard, Rijkaard, m	RYCKAERT
Robertus, Robiert, Robbin, Robert, Ruebijn, Robberecht, Robrecht, m	
Roegeer, Roegier, Rogeer, Rogekijn, Rogier, m	
Roelan, Roelkin, Roelf, Roelin, Rolf, Roeland, m	
Rombout, m	
Salemon, Saelmon, Salmoen, Salmon, Salemoen, Salomon, m	
Sammin, m	SAMYN
Sander, Sandre, Alexander, m	SANDERS
Santin, m	SANTENS
Sare, Sarre, Sara, v	SARENS
Segher, Seger, Segerkijn, Segre, Zeger, m	SEGHERS
Selie, Cecilia, v	
Simon, Simoen, Symon, m	SIMOENS
Soetijn, Soete, Havezoete, v	SOETENS
Soffie, Sofia, v	
Sowael, Zoellus, m	
Soy, Sohier, Sohie, Soikin, Soihier, Soyhier, Soyer, Zeger, m	
Staskin, Stassin, Staes, Eustache, m	
Stevijn, Stephaen, Steven, m	
T(h)one, T(h)oennis, T(h)onijs, T(h)onis, Tuenijs, Antoon, m	THOEN
Thiedeman, m	

Thieri, Thirri, Thiri, Thierin, Tyrri, Tierri, Diederik, m
 Thumas, Thomaes, Thomas, m THOMAS
 Tote, m
 Tybaut, Tibert, m
 Vane, Vanne, m
 Vergine, Virginia, v
 Verhilde, Verrilde, Veerle, v
 Vincent, m
 Volcwif, Volcwijf, v Volkre, Volkou, Volke, Volcard, Volcre, Volkaard, m
 Vrank(e), Frans, m
 Vromhoud, Vromond, m
 Wasselin, m
 Wautier, Weitin, Woutier, Woitin, Weytin, Wautelet, Wutier, Wouter, m
 Wein, Wenin, Iwein, m
 Wieric, Wederic, Wederi, m
 Wijd, Wijt, Veit, m
 Willai, Willay, Willar, Willard, m WILLAERT
 Willaume, Willekin, Willame, Willem, m WILLEMS
 Willebar, Wibert, m
 Wivijn, Wivina, v
 Woubert, m
 Wulfart, Wulfars, Wolfard, Wolfaart, m
 Wulfram, v
 Ymsoete, Havezoete, v IMMESOETE
 Ysabella, Ysabiau, Ysabele, Ysabeele, Isabella, v
 Ysoye, v
 Ywein, Ywain, Iwein, m
 Zander, Alexander, m
 Zegher, Zeger, m
 Zoael, Zoellus, m
 Zoetin, Havezoete, v SOETENS

Ronald DE BUCK

BRON: VUYLSTEKE J./VAN WERVEKE A., *Oorkondenboek der stad Gent, Gentsche stads- en baljuwsrekeningen 1280-1336*, Gent, 1908.

HET GENTSE DIALECT IN JOHN FLANDERS' "DAT WAS EEN TIJD!"

John Flanders' "Dat was een tijd!" is een prachtige bundeling van zijn kronieken destijds in "Het Volk" over het Gentse volksleven. De bedoeling HIER is evenwel niet nog eens de (overigens volledig verdiende) lof van dit boek te zingen, maar wel de aandacht te vestigen op een deelaspect ervan: typisch Gentse woorden en uitdrukkingen. Maar eigenlijk moet ook dit nog genuanceerd worden. De echte bedoeling is namelijk nog iets bescheidener.

Onlangs verscheen Edmond Cocquyts "Nieuw Gents idiotikon". Een zeer nuttig en waardevol initiatief: wij Gentenaars "hebben" nu terug ons eigen woordenboek. Toch dient daar - niet noodzakelijk als kritiek - bij vastgesteld te worden dat Cocquyts boek, zelfs wat het hedendaagse of zeer recente Gents betreft, niet echt volledig is. Bepaalde woorden en (nog meer!) uitdrukkingen ontbreken erin. Wat ik nu bij het lezen van John Flanders' boek (eerst voor mijn eigen genoegen, daarna stilaan met de bedoeling er iets over neer te schrijven) gedaan heb is: telkens wanneer ik een typisch Gents woord of Gentse uitdrukking vond, ze even opzoeken in Lievevrouw-Coopmans "Gents woordenboek" EN in Cocquyts boek. Stond het niet in Cocquyt, dan werd het genoteerd. Bij een eerste lectuur kwam ik al tot zo'n twintig woorden en uitdrukkingen, bij een tweede lezing kwamen er daar nog eens ongeveer de helft bij. Wat u hieronder vindt is dus doodgewoon een opsomming met verklaring van het gevonden materiaal. Simpelweg om u even te laten meegenieten en bovendien als bijdrage om ook DAT mooi stukje taaleigen niet te laten verloren gaan. Als schrijfwijze, die trouwens minder belangrijk is, gebruik ik NIET die van John Flanders (daarvoor is ze te onvoorspelbaar), maar wel ± die van Cocquyt. Echte Gentenaars zullen er natuurlijk meteen de correcte Gentse uitspraak bijdenken. Daar gaan we dus:

blz. 42 (alle verdere getallen verwijzen naar bladzijden):

- ne ko = een druppel, een jenever;
- nachtridders = mensen die laat uitzitten;
- uh vasthewen aan de numero's van d' huizen = een raad die men schertsend geeft aan iemand die door drankgebruik niet meer al te stevig op zijn benen staat;

55: - mee de biender-voiture goan = te voet gaan;

58: - 't sleegd' in zijnen buik = nl. als reactie van schrik, ontroering of "antroase";

59: - een raison (bv. een raison doen) = een verhaal, een uiteenzetting;

60: - stuiken ("ge zul meuge stuiken") = afdokken, betalen;

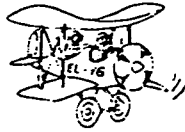
- 69: - sloapers = denneappels;
 86: - een poosjken = een portie;
 87: - een tuimelperte moaken = struikelen, vallen;
 91: - iemand de pennink jonnen = hem zijn winst gunnen, concreet: zelf bij hem gaan kopen;
 101: - ne kazevik = frak, jas, mantel, meestal niet te elegant;
 112: - 't zielken ehwe mee iemand = hem voor de gek houden, sarren;
 113: - het "oprecht" keune verdroage = het echt, werkelijk kunnen verdragen (meestal gezeg van vuur of een warm kledingstuk wanneer het koud is; ook bv. 't es oprecht schuune, enz...);
 118: - veurzichteke = "voorzichtigjes", heel typisch: een verkleinwoord van een bijwoord;
 120: - Nicodemus = de echte naam in het Gents voor "zwarte Piet";
 128: - in de kleine uurkes thuiskomen = laat en in elk geval na middernacht;
 - een permentelijk vrehwmens = 't aankijken waard, "goed gedraaid van oren en poten", enz...;
 - hertelap = troetelnaampje;
 140: - nen uitsluer = iemand die alles uitstelt, op de lange baan schuift;
 185: - de sluusters van de noaten = de bolsters;
 187: - buikziek (van fruit) = rot;
 192: - een pirre op hehn = dronken zijn;
 194: - een sneukelmuile = iemand die graag snoept;
 205: - in de natte stoan, luupen... = tegenovergestelde van: in het droge;
 230: - binnespelen = opeten, verorberen, meestal van iets lekkers, bv.: speel moar binnen, 't zal ieveranst deugd doen.
 236: - veur een civiel prijske = tegen een behoorlijke prijs, niet te duur;
 238: - een overlaste moage = een overbelast maag, een zware overvolle maag.

Guy DE MAERTELAERE

Even aan herinneren dat dit uniek boek nog te bekomen is in ons Documentatiecentrum aan 900 fr.

Die het thuisbezorgd wenst schrijft 1.029 fr. over op de rekening van de Kring: 000-105.04.73-60.

Raak, raak,
nen twiedekker!

Gentse woorden
& Uitdrukkingen

Bijien geschert...
en oetiekend dazur

Eddy Levis & Gill Van Geert

het zijn twee handen op een buik.

De zonne schijnt veur hem alliene

Syn.: "'t Es veur Alexander: veur mij en veur gienen ander".

Fig.: Hij weet van de rest van de wereld niet af.

Het is een egoïst.

Zijn pijp es uit

Syn.: "Hij is bezig mee zijn loaste pijp te ruuke".

"Hij hee zijn pijp uitgeklopt".

Hij is stervende; hij heeft niet veel meer te goed. (zie ook plaat 10: "peetse, U pijp es uit".)

't Es duvelkenskirmesse

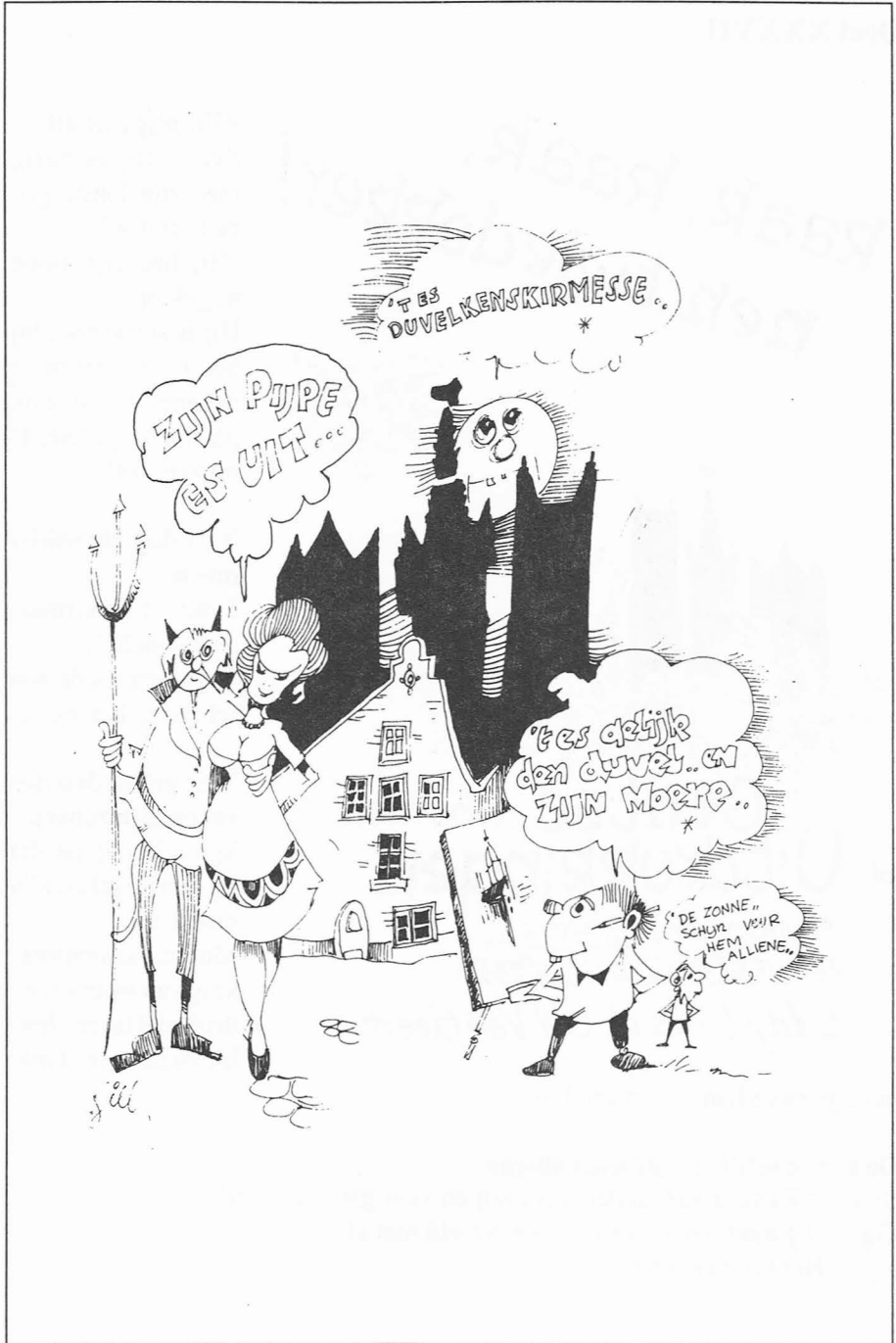
Syn.: "'t Es kirmesse in d'helle".

Zegt men als de zon schijnt en het regent.

't Es gelijk den duvel en zijn moere

Syn.: "Hij pijst dat hij den duvel en zijn moere es".

Moêre: samentrekking van moeder; hij denkt dat hij iets heel bijzonders is. Ook:

Plaat 43

GENTSE MEMORIEDAGEN: 18-19-20 MAART

18 maart 1432:

Vandaag, na twee maand onderhandelen, verleent de Gentse Collatie eindelijk haar instemming met de beginnende munthervorming van Filips de Goede. (In het begin van zijn regering hadden de verschillende vorstendommen elk hun eigen monetaire traditie. Dat betekende een niet te onderschatten hinderpaal voor elk streven naar een sterker centraal gezag. De hertog kon op die manier nauwelijks een doeltreffend economisch beleid voeren. Begin 1434 zal hij een besluit afvaardigen waardoor alle Brabantse, Vlaamse, Henegouwse en Hollandse muntateliers verplicht zullen worden voortaan munten van hetzelfde type, identiek gewicht en gehalte, te slaan. Het nieuwe systeem zal gebaseerd zijn op de Vlaamse groot. Bron: Rogge, M./Beeckmans, L., *Geld uit de grond. Tweeduizend jaar muntgeschiedenis in Zuid-Oost-Vlaanderen*, Zottegem, 1994, p. 145)

18 maart 1754:

Wij lezen in de Gazette van Gend dat een koopman in schilderijen, Franciscus Verbeke, te Gent is aangekomen. Hij heeft bij zich: "een uytmuntende cabinet van schilderijen", waaronder werken van Fijt, Van Dijck, Rubens, Brueghel, Teniers en Van Ostade. Op de traditionele Halfvastenmarkt zullen ze te koop worden aangeboden.

18 maart 1918:

De Duitsers houden onze grote historicus, Pirenne, aan en deporteren hem naar Duitsland. Het nieuws van de aanhouding brengt opschudding teweeg in Gent.

19 maart 1477:

De volkswoede barst los tegen Humbercourt en Hugonet, leden van de Hoge Raad, beiden Fransman van geboorte, die door het Gentse volk reeds lang scheef bekeken worden. Zij worden ervan beschuldigd meegeholpen te hebben om Atrecht terug aan de Franse kroon te geven en een ongewenst huwelijk voorbereid te hebben tussen de Dauphin en Maria van Bourgondië. Men verwijt hen ook een groot aantal bestuurlijke onrechtvaardigheden te hebben gepleegd, tijdens de regering van Karel de Stoute zaliger. Vandaag worden zij opgesloten in het Gravensteen, samen met Jan van Melle, gewezen penningmeester van de stad, die beschuldigd wordt van misbruik van vertrouwen. (Bron: De Rycker, L., *Het grondwettelijk bestuur van het oude Gent*, Gent, 1880, p.97)

19 maart 1702:

Filips van Anjou, kleinzoon van Louis XIV, koning van Spanje als Filips V, wordt op de Vrijdagmarkt als graaf van Vlaanderen ingehuldigd. Het is echter niet hijzelf maar zijn vertegenwoordiger, de markies van Bedmar, die op een buitengewone praal vergast wordt.

19 maart 1814:

Graaf de Lens wordt aangesteld als burgemeester van Gent. Hij vervangt meier vander Haeghen, die enkele dagen eerder de stad verlaten heeft, samen met de Franse troepen.

19 maart 1847:

De dichter, Karel Lodewijk Ledeganck, sterft te Gent op 42-jarige leeftijd. Hij was de man die de Code Civil vertaalde. Onder invloed van Lamartine, Byron, Schiller en Hugo, bracht hij de romantiek in de Vlaamse Letterkunde. Zijn verhalend werk is ongenietbaar, maar zijn bespiegelende, elegische gedichten (*Het Klavier, Het graf mijner moeder, De boekweit*) treffen door hun zuivere harmonie. Zijn poëtische trilogie op Gent, Brugge en Antwerpen, genaamd *De Drie Zustersteden*, is om haar krachtig ritme en haar monumentaliteit, met en naast *Consciencies Leeuw van Vlaanderen*, de merkwaardigste uiting van de nationale romantiek in Vlaanderen.

19 maart 1926:

Brand ontstaat in het Gerechtshof dat binnen enkele uren, op de twee uitspringende gedeelten na, volledig uitbrandt. Vijf jaar later zal de wederopbouw voltooid zijn en kunnen de magistraten opnieuw bezit nemen van hun plaatsen. Helaas zullen de herstellende het gebouw verminken.

20 maart 1492:

De rederijderskamer *Jesus met de Balsemblomme* wordt door Filips de Schone opgericht. Zij is de jongste van de vijf Gentse rederijderskamers : *De Fonteyne, De Bomlooze Mande, Marien tHeeren* en *Sinte Barbara*.

20 maart 1578:

De Privilege-documenten, die na de opstand van 1539, door Keizer Karel verbeurd waren verklaard, keren vandaag terug uit Rijsel. De Calvinistische Republiek draait de klok terug.

20 maart 1781:

Geboorte te Oostakker van Jozef Paelinck, de voornaamste vertegenwoordiger van het neo-classicisme te Gent, één van de meest begaafde leerlingen van Louis David.

20 maart 1838:

De geliefde componist, Johann Strauss, verblijft te Gent en oogst veel bijval met zijn concerten in de Troonzaal van het stadhuis en in het Casino.

Ronald DE BUCK

GENT EN DE MOERE

De 17de eeuwse kroniekschrijver Justus Billiet schreef over vier stromende, visrijke en schipdragende rivieren te Gent: de Schelde, de Leie, de Lieve en de Moere. In zijn boek "De Vlaamsche Kustvlakte, bijdrage tot de geschiedenis van het Vlaamsche polderland langs zee en Honte" (Oostende, Langemark, 1937) trekt M.A. Waterschoot er de aandacht op, dat de rivieren de Aa, de IJzer en de Schelde, na van west naar oost te zijn gevloeid, plots een zwenk nemen naar het noorden om de Noordzee te bereiken. Hij denkt, dat een zeer belangrijke waterloop door uitdroging verdween, na de veranderingen die plaatsgrepen bij de zeedoorbraak van het Nauw van Kales, waardoor Engeland een eiland werd. Indien ik de plaatsnamen waarin "Moer" voorkomt onderling met een lijn verbind alsook met het tracé van de oude waterloop, de Moere, en met een deel van de Schelde, teken ik misschien de loop van die zeer belangrijke, verdwenen, oude waterloop waarover M.A. Waterschoot spreekt: de Grote Franse Moere tussen Winoksbergen (Bergues) en de Belgische grens, Moere tussen de grens en Veurne, Moere ten zuiden van Gistel, de Meetkerkse Moere te Zuienkerke, Moerkerke tussen Brugge en Middelburg, de oude Moere (voorloper van de Moervaart), Moerzeke aan de Schelde, de Schelde zelf tot voorbij Antwerpen, Nieuwmoer aan de grens met Nederland, Moerstraten, Moergestel, Moer, 's Gravenmoer, Moerdijk, Moerkapelle. Muiden en Muiderberg verhalen ons misschien over de monding van deze gewezen machtige rivier in het IJzelmeer! De twee plaatsen "Moerbeke" spreken van een beek, die uitwaterde in de Moere. Moere is een zeer oud woord, dat moeder betekent. De Moere betekent aldus: de oorsprong, de oudste, de bijzonderste of de hoofdrivier waar de andere rivieren in uitmonden. Onze voorouders spraken een zeer eenvoudige en verstaanbare taal, afgeleid van het dagelijks gebeuren. Monden zal aldus afgeleid zijn van de waterdichte verbinding, die tot stand moet gebracht worden tussen de moederborst en de mond van de zuigeling teneinde deze laatste toe te laten aan de kost te komen. Ook "la mer" (Frans woord ontstaan vóór de geschreven taal) zou men kunnen vertalen als "de moeder". Het meer zou men kunnen verstaan als de meerdere, de bijzonderste.

Moeder-overste is de meerdere van de Zusters. De "Verloren Kost" wordt dan de plaats, waar het niet meer mogelijk is om zoals voorheen water te scheppen en/of de kost te verdienen door visvangst of scheepvaart. De Verlorenkostbrug te Gent is inderdaad zeer hoog boven het water gelegen. Ook het woord "kust" wordt ons aldus duidelijk. Het woord "zee" zal afgeleid zijn van het oude woord "zeken", dat uitwateren betekent. Dat uitwateren doet ons tevens aan zout water denken. "Uitmonden" tenslotte bevestigt het verband tussen monden en uitwateren. Zeveren aan de Leie en Zevergem aan de Schelde zullen plaatsen zijn waar de rivieren, langzaam maar zeker, water in de grond lozen. Het zal door deze aanhoudende ondergrondse waterlozing te Zevergem geweest zijn, dat het waterreservoir onder de Moutstraat, Stropkaai, Ottergemsesteenweg, Bommelstraat, Uilkensstraat en Zwijnaardsesteenweg tijdig werd bevoorrad, zodat Gent jarenlang van het nodige drinkwater kon worden voorzien. In tegenstelling tot hetgeen men zou denken, hebben de bouwheren van de Blandijnberg heden nog met het grondwater af te rekenen. De Sint-Pietersabdij bezat haar brouwerij en het Emmaüskasteeltje op de flank van de heuvel gebruikte het grondwater voor zijn brouwerij en zijn limonadefabricatie. In de omgeving van het Kramersplein zou nog lang een natuurlijke vijver hebben bestaan. Ook het Citadelpark bezit vijvers...

De Moere is niet op alle plaatsen op een gelijke manier weggekwijsd. Op sommige plaatsen werd het moeras, op andere veengrond. In Frankrijk vinden we de rivier de Aa. Aa betekent eveneens het begin of de eerste. De moeder is er vóór het kind. Tussen de ontstane Noordzee en de verdwijnende Moere heeft een strook grond, strekkende van Westende over Middelkerke tot Oostende lange tijd stand gehouden, hetgeen men "Ter Streep" heeft genoemd. Op "Ter Streep" was het oorspronkelijk vissersdorp "Oostende" gelegen. Volgens "van Dale" is een zwin, een natuurlijke geul of kreek in buitendijkse gronden. Het Zwin besloeg oorspronkelijk de gehele streek van Brugge tot Nederland. Ook de "Hond" was een enorme waterplas. Calais of Kales, Kallo en de rivier de Kale, doen ons aan een versteende of verkalkte waterloop denken bij vergelijking met Kalken, aan een versteende Scheldearm gelegen. Aan de oever van de door mij aldus vermeende oude Moere, heeft men de nieuwe geloofsbelijdenis handig ingespeeld op de toen nog bestaande toestand, door minstens drie kerken aan onze hemelse moeder toe te wijden: te Mariakerke bij Oostende, te Mariakerke bij Gent en te Mariekerke bij Moerzeke. Het was waarschijnlijk in de omgeving van Moerzeke, dat de Schelde gretig de oude Moerbedding in beslag zal genomen hebben, om zich verder van haar waters te ontlasten en aldus Antwerpen te bereiken. Te Gent vinden wij nog de plaatsnamen: Hof ter Mere (het oude kasteeltje met de diepe, brede omwalling, dat na de 2de wereldoorlog tot de grond werd afgebroken, waar volgens sommigen Pedro de Gante werd geboren en waar prof. Mac Leod een tijdje woonachtig was), de Korte Meer (die ons misschien wil verhalen hoe uitgestrekt die rivier wel was),

het Meerhem (met de vele logés in het ruime, door de Moere achtergelaten bed: Plotersgracht, Schipgracht, Burggravenvisserij, Afleidingskanaal van de Lieve, Chartreuzenvaardeken, Augustijnenvaardeken, Meerhemkanaal). In de *Sleepstraat*, gelegen tussen het gewezen Huidevetterken (een oude Leiearm) en het gewezen Meerhemkanaal (de Moere reeds in een smal keurslijf gevat) zal men oorspronkelijk de zware bootvrachten moeten *verslepen* hebben, tot het moment, dat men aldaar een kleine waterverbinding heeft gegraven. Het was over dit zeer kleine verbindingskanaaltje, dat de eerste Muidebrug werd gebouwd, ter hoogte van de huidige huisnummers 186/192 en 189/201 (het vroegere einde van de *Sleepstraat*). Een ander restje van de Moere is de schone slaapster "Dormia" of de Durme geworden. De Moervaart is ontegensprekelijk een vergraving van een aldaar zeer smal geworden Moere!...

En de koppige Gentenaars?... Die zijn hardnekkig beginnen graven om het water in goede banen te leiden teneinde met de voetjes op het droge te zitten. Ook voor de Graven van Vlaanderen was een goede waterhuishouding in het Gentse van levensbelang. Boudewijn I, met de IJzeren Arm, trad vanuit de volkomen duisternis in het volle daglicht nadat hij Judith, de dochter van Karel de Kale, koning van West-Francia en later Rooms Keizer, met haar toestemming had weten te schaken uit haar gevangenis te Soissons. Deze stamvader van de Vlaamse graven doet mij onwillekeurig aan een buitengewoon krachtige, doorwinterde graver denken, die zowel met het hoofd als met de ijzeren arm uit de voeten kon. Ons Gravensteen, dat tussen de gegraven Lieve en de gegraven Leie uit de grond rijst, tot bewondering van allen, is als kroon op het gepresteerde werk! De naam Vlaanderen zal een samentrekking zijn van "vlak land" = vla(k) (l)and/eren. Welke naam kon men beter kiezen? Het hoogteverschil is nog steeds het struikelblok voor bouwheer en watergraaf!...

BIBLIOGRAFIE

- "Gent op de Wateren en naar de Zee", door Johan Decavele, René De Herdt en Noël Decorte, Antwerpen, 1976.
- "Gents woordenboek", door Lodewijk Lievevrouw-Coopman, Gent, 1950-1955.
- "Het Meerhemkanaal", door Suzanne Janssens, in: Ghendtsche Tydinghen, 1990 - blz. 134.
- "Het Stekene Vaardeken, het vergeten vaardeken!", door Suzanne Janssens, in: Ghendtsche Tydinghen, 1987 - blz. 163.
- "Stamboom der Graven van Vlaanderen", door Jacques Discart-Audenaerde, in: Ghendtsche Tydinghen, 1996, blz. 126.

Suzanne JANSSENS
7.2.1997

BIBLIOGRAFIE

Het oud archief van het Bisdom

Op maandag 7 april 1997, in de namiddag, greep er in de leeszaal van het Rijksarchief te Gent, in tegenwoordigheid van een 50-tal personen, een kleine plechtigheid plaats. Daar werd namelijk het eerste deel van de inventaris van het oud archief van het Bisdom Gent aan Monseigneur Luysterman aangeboden.

De inventaris is van de hand van Dr. Maurits Gysseling die ook een toespraak hield. Deze toespraak was een samenvatting van zijn inleiding tot de inventaris. We laten hierna de tekst in zijn geheel volgen. De prijs van elk deel bedraagt 800 fr. Aangezien er 10 delen zullen verschijnen komt dit werk op 8.000 fr. Dus niet voor de doorsnee zoeker bedoeld. Daarom wordt deze inventaris in een beperkte oplage gepubliceerd. Onze leden hoeven niet ver te gaan zoeken, hij is namelijk te consulteren in ons Documentatiecentrum.

En nu deze rijke bron is opengesteld voor de zoekers en zanters, zo wetenschappers als heemkundigen, kunnen wij u niet genoeg aansporen hiervan gebruik te maken. Want waar ligt de parochie in Oost-Vlaanderen en aangrenzende gebieden waar de St-Baafsabdij en het Bisdom geen vinger in de pap hadden?

We hopen dat hiervan ruimschoots gebruik gemaakt wordt zodat de auteur van de inventaris mettertijd zijn klacht, zoals geformuleerd in de derde laatste paragraaf van zijn toespraak, kan laten vallen.

André VERBEKE

TOELICHTING BIJ DE INVENTARIS VAN HET OUD ARCHIEF VAN HET BISDOM

Voorwerp van deze inventaris is het oud archief van Sint-Baafskathedraal en Bisdom Gent, met inbegrip van de Sint-Baafsabdij en de Sint-Janskerk.

Aanvangsdatum is ca. 630, stichtingsdatum van de Sint-Baafsabdij, die dus na Saint-Amand bij Valenciennes, de oudste abdij in de Nederlanden is. Einddatum is eind 1801, wanneer het Sint-Baafskapittel op pauselijk bevel, ter uitvoering van het concordaat met Napoleon, zichzelf moet opheffen. Het bisdom bestond dan al enkele jaren niet meer. Het nieuwe bisdom was in financieel en territoriaal opzicht geheel verschillend van het oude. De inkomsten van het oude bisdom waren haast uitsluitend afkomstig uit grondbezit. Het oude bisdom was het rijkste bisdom in de Nederlanden.

Wellicht zullen sommigen opwerpen dat de vier genoemde instellingen elk een aparte inventaris hadden verdiend, of ten minste elk een aparte geleding in de inventaris hadden moeten uitmaken. Dit is echter, aangezien ongeveer de helft van het archief over bezittingen gaat, onmogelijk. De diensten met hun goede-

ren en domeinen lopen immers gewoon door van abdij en Sint-Janskerk naar bisdom en kapittel, en bisdom en kapittel bezaten zowat de helft van de totale bezittingen in onverdeeldheid.

In 1537 werd de abdij omgevormd tot kapittel. Daarbij veranderde echter weinig meer dan het habijt van de nu kanunnik geworden monniken. De grote censuur kwam in 1540, toen na de Gentse opstand keizer Karel de abdij grotendeels liet afbreken en de kanunniken overbrengen naar de Sint-Janskerk, die sedertdien Sint-Baafskerk heet.

Binnen de abdij bestonden, zoals gezegd, diverse diensten, elk met hun eigen bezittingen. Zo bijvoorbeeld de abt en de proost elk met hun eigen domeinen en bevoegdheid. In 1556 benoemt Lucas Munich, laatste abt van de abdij en eerste proost van het kapittel, Viglius van Zuichem, president van de Raad van State en de Geheime Raad, tot coadjutor met recht van opvolging als proost. In 1560 legateert Munich aan Viglius alle bezittingen van de voormalige abt en proost van de abdij, dus zowat de helft van het totaal. Bij de dood van Munich in 1563 wordt Viglius proost. Bij overeenkomst van 1565 wordt de andere helft van het abdijbezit gemeenschappelijk bezit van kapittel en proost. Het kapittel neemt er het beheer van waar, de proost krijgt één vierde van de inkomsten.

Het bisdom Gent werd principieel opgericht in 1559, in werkelijkheid in de jaren 1560. In de oprichtingsbul werd bepaald dat zodra de proost vacante zou zijn, dus bij de dood van Viglius, de goederen van de proost zouden overgaan naar de bisschop. Dit is gebeurd in 1577. Lucas Munich bleef op kasteel Rozelaar te Lochristi wonen, Viglius van Zuichem in het huis van Sint-Baafs te Brussel. In de jaren 1543-1571 werd een groot huizenblok aangekocht in de Hoge Scheldestraat, dat is de huidige Gouvernementstraat, en omgebouwd tot ambtswoning van de proost, het hof van Sint-Baafs genoemd. Het abdijarchief werd van de Sint-Janskerk grotendeels overgebracht naar het hof van Sint-Baafs. Dit hof van Sint-Baafs werd in 1577 bisschoppelijk paleis en in de Franse tijd de prefectuur. Daar staat nu het provinciehuis.

In 1578-1584 beleven wij te Gent de calvinistische republiek. De inkomsten van de kerkelijke instellingen werden door het stadsbestuur aangeslagen. De kanunniken gingen op de vlucht, een groep naar Antwerpen en vervolgens naar Keulen, een andere groep naar Douai en vervolgens naar Rijsel en Doornik. Het archief werd haastig en in wanorde in kisten geborgen en toevertrouwd aan afzonderlijke kanunniken, aan ontvangers, enz. Na 1584 hebben bisschop en kanunniken getracht zoveel mogelijk te recupereren. Vermoedelijk is heel wat verloren gegaan.

Even rampspoedig voor het archief was de Franse tijd. Bij het naderen van de Franse soldaten in 1794 laadden de kanunniken hun archief en overige kostbaarheden op tien grote wagens en vluchtten ermee via Sint-Niklaas naar Hulst en vandaar per schip naar Middelburg op Walcheren; begin 1795 keerden ze per schip terug naar Gent. De Franse commissarissen legden er vlug de hand op

en verzegelden de archiefkamer in de kathedraal.

In het tot prefectuur omgevormde bisschoppelijk paleis bleef het bisschoppelijk archief ter plaatse maar kreeg het gezelschap van talrijke andere in beslag genomen archieven van kerkelijke instellingen. De archiefkamer was niet op slot; stelen was dus gemakkelijk. Er werd een beknopte lijst opgemaakt van het bisschoppelijk archief, verdeeld over vijf rubrieken: dominiaux, ordre judiciaire, histoire, progrès des arts en rebut; veruit het meeste werd in deze rubriek ondergebracht. Een deel van het archief werd verkocht als oud papier. Op een niet nader bekend tijdstip mochten de kanunniken veel bisschoppelijk archief weghalen naar de kathedraal. Vermoedelijk is toen ook een groot deel van het archief van de Sint-Pietersabdij, dat later in de kathedraal blijkt te berusten, meegenomen.

Ook is in de Franse tijd een deel van zowel het kapittelarchief als van het bisschoppelijk archief overgebracht naar het Bureau de Bienfaisance, dat is het huidige OCMW, en naar het stadhuis. Van dit laatste kreeg de bisschop in 1831 een deel terug. Het meeste bleef echter in het stadhuis en verhuisde later naar het stadsarchief.

Het grootste deel van het nog in de prefectuur berustende archief kreeg de bisschop terug in 1804 en, toen de prefectuur het provinciaal gouvernement geworden was, in 1831. Vermoedelijk is toen ook veel ander archief dat later in het bisschopshuis blijkt te berusten, zoals een aanzienlijk deel van de Sint-Pietersabdij, het Rijke Gasthuis, enz., meegenomen. Een kleiner deel van het bisschoppelijk archief bleef in de prefectuur achter en verhuisde later naar het rijksarchief.

Driemaal, van 1802 tot 1845, verwisselde de bisschop van ambtswoning, en telkens verhuisde het archief mee. De wanorde moet telkens groter geworden zijn.

Een laatste ramp voor het archief was het ingrijpen van Jean-Baptiste Lavaut. In de kathedraal had Théodore Schellinck omstreeks 1845 reeds de oorkonden van Sint-Baafs en die van Sint-Jans chronologisch gerangschikt en er regesten van opgemaakt. In het voetspoor daarvan verenigde Lavaut omstreeks 1870 alle oorkonden en losse stukken en alles wat niet te lijvig was, zonder enig begrip voor de structuur van het archief, om tot een chronologische reeks, waaraan later een chronologisch supplement werd toegevoegd, en ook een serie monumentale, waarin bescheiden over alle mogelijke kerkgebouwen tot een chronologische reeks werd samengevoegd. Gelukkig bleven de fondsen elk apart.

Op de zolder van het bisdom richtte Lavaut omstreeks 1880 een onvoorstelbare chaos aan. De aanwezige archieffondsen werden compleet vermengd en tot een reeks parochiebundels omgevormd, met chronologische klassering binnen elke parochiebundel. Gelukkig is veel niet onder zijn handen gekomen.

De dood van Lavaut luidt voor het bisschoppelijk archief een periode van totale rust in, die ten slotte door mij werd verstoord.

Van 1945 tot 1948 liep ik archieven en bibliotheken af om het materiaal te verzamelen voor mijn Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Noord-Frankrijk en West-Duitsland tot 1225, en voor mijn uitgave, samen met Koch, van de oorkonden in het Oudnederlandse taalgebied tot 1100. Het bisschoppelijk archief in het eigen Gent bleef voor mij ontoegankelijk. Mgr. Gabriël Van den Gheyn, archivaris van bisdom en kapittel, verzekerde mij dat er te Gent geen bisschoppelijk archief bestaat.

In 1949 deed ik mijn stage in het Algemeen Rijksarchief. Op een dag kwam Jozef De Brouwer, pastoor van Sint-Gillis-Dendermonde, mij de stichtings-oorkonde van het kapittel van Haaltert, 1046, tonen, bewaard in het bisschoppelijk archief, dat dus tot minstens die datum opklom.

Eind 1949 werd ik archivaris in het Gentse Rijksarchief. Door bemiddeling van Frank Baur, die als CVP-senator grote invloed had in het bisdom, mocht ik van bisschop Karel Calewaert buiten medeweten van Van den Gheyn het bisschoppelijk archief zien.

Op de zolder stonden rechts de rekken met de door Lavaut geklasseerde parochiebundels, links lag een gigantische stapel ordeloos opgetast archief.

Ik stelde de bisschop voor om het gehele archief van bisdom en kapittel tot 1801 te deponeren in het rijksarchief. Bisdom en kapittel zouden er eigenaar van blijven en ik zou het inventariseren.

Door het hardnekkig verzet van Van den Gheyn aarzelde de bisschop lang. Tenslotte hakte Mgr. Leo de Kesel de knoop door. Seminaristen-vrijwilligers brachten het archief van bisdom en kapittel naar beneden; met een bestelwagen werd het naar het rijksarchief gevoerd. Dit was in 1952.

In 1955 bewerkte ik een ruil tussen het rijksarchief en het stadsarchief, zodat ook het hier bewaarde deel van het bisschoppelijk archief geïntegreerd werd. Sedertdien zijn weer meer dan veertig jaar verlopen. Ik sta nu op enkele jaren van de voltooiing van de inventarisatie.

Ontmoedigend is evenwel de vaststelling dat het bisschoppelijk archief in een ruime mate onbekend en onbenut blijft. Geregeld verschijnen publicaties waarin het verwaarloosd wordt.

Het was dan ook een bijzonder verheugend initiatief van algemeen rijksarchivaris Persoons om de inventaris van het bisschoppelijk archief in zijn huidige, nog onvoltooide staat, nu reeds in beperkte oplage te publiceren, ten einde het wetenschappelijk onderzoek te stimuleren. Na voltooiing van de inventarisatie zal een definitieve inventaris volgen.

Ik veronderstel dat de volledige inventaris een tiental delen van elk ongeveer 500 bladzijden zal beslaan.

Maurits GYSSELING

Goed nieuws voor dezen die er nog naar hunkeren eindelijk ook de DE POTTER te bezitten.

Er is een heruitgave van de 8-delige reeks "**Gent van den oudsten tijd tot heden**". En deze keer een populaire uitgave, want het betreft een paperback-uitvoering. De 8 delen zijn verschenen onder de vorm van 16 boeken. Het is een fac-simile uitgave van het oorspronkelijk werk, verschenen van 1882 tot 1904. Het is dezelfde druk als de originele uitgave.

Pro memorie: ruim 4.650 bladzijden, een 60-tal illustraties, formaat: 20 x 14 cm.

Prijs van de volledige reeks: 7.500 fr. Maar opgepast, de oplage is beperkt tot 120 exemplaren! Geïnteresseerden doen er best aan niet te treuzelen. Voor alle verdere inlichtingen komt men terecht bij ons lid de heer Charles Lammens. Adres: Boekhandel A. Rombaut - Lievestraat 14 te 9000 Gent. Tel. 223.56.46.

Naar aanleiding van de tentoonstelling "**Retrospectieve Oscar Bonnevalle**" die doorging in Bredene en georganiseerd werd door de lokale afdeling van het Willemsfonds en Mevrouw Marie-Louise Bonnevalle, is er een kunstmap te bekomen met 22 kleurenplaten en 10 pagina's tekst. Afmetingen: 21 x 30 cm. De prijs bedraagt 600 fr. + 200 fr. verzendingskosten.

Over te schrijven op rekening Nr. 390-0442422-60 van "Bonnevalle-Gent".

Is nu verschenen: "**Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent - Nieuwe Reeks - Deel L - 1996**".

Als specifieke Gentse onderwerpen komen wij daarin tegen:

- Sources for plainchant and ritual from Ghent and London: a survey and comparison.
- Sociale mobiliteit en status in het zestiende-eeuwse Gentse ambachtswezen.
- Implicaties van de straat: rechten, plichten en conflicten in Gentse gebuurten (17e en 18e eeuw).
- Arbitrage bij geschillen tussen leden van de Gentse Kamer van Koophandel in de achttiende eeuw.
- De resurrectie van Jacob Van Artevelde in de 19e eeuwse Gentse arbeidersbeweging. Over het verlangen naar "de Grote Man".
- De geschiedenis en de rijkdommen van de Bibliothecae Dominicanae.
- De Gentse Universiteitsbibliotheek als embleem van moderniteit.
- En niet te vergeten, de gebruikelijke rubriek "Bibliografie van de geschiedenis van Gent 1995-1996" met niet minder dan 319 items!

Prijs van deze Handelingen: 850 fr. Maar slimmeriken laten zich natuurlijk lid maken van de Maatschappij door 750 fr. over te schrijven op rekening Nr. 000-0370680-43. Zij ontvangen dan alle publicaties gratis.

Van de hand van historica Gita Deneckere verscheen "**Het Gentse Sint-Vincentiusziekenhuis. De Zusters van Liefde en de ziekenzorg te Gent, 1805 tot heden**".

Het Sint-Vincentiusziekenhuis zoals wij het nu kennen dateert in feite van 1929, maar er is natuurlijk de lange voorgeschiedenis die een aanvang neemt in 1805 wanneer 6 Zusters van Liefde hun intrek nemen in de gewezen Abdij van Terhagen in de Molenaarstraat.

In dit "Kloosterke van Liefde" werden aanvankelijk ongeneeslijke zieken opgenomen. De verdere evolutie loopt parallel met de geschiedenis van de Zusters van Liefde die, zoals de meeste van onze lezers wel zullen weten, in 1803 gesticht werden door Kanunnik Triest.

In een 10-tal hoofdstukken wordt de geschiedenis van deze instelling voor ons ontrold.

Wat dit boek bijzonder interessant maakt zijn de zeer talrijke illustraties aan de hand van fotomateriaal. Honderden zeer duidelijke foto's, waarvan een 60-tal in kleur.

Keurig gedrukt. Formaat: ongeveer 21 x 30 cm. 176 bladzijden.

Prijs: 1.000 fr. Uitsluitend te bekomen in het Sint-Vincentiusziekenhuis.

Een absolute "must" voor het personeel en al wie betrokken is bij deze instelling, maar ook interessant voor heemkundigen, want het is toch weer een brokje Gentse geschiedenis.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

In antwoord op de vraag van de heer **M. De Bosscher** (Gh. T. 1997 - N° 3 - p. 165) schrijft de heer **Roger Buyle** ons het volgende:

"Naar mijn bescheiden mening is het gevraagde gedicht:

Moeder, ledig vond ik mijn korfje

Deze morgen bij (of in) de schouw.

Hoe zou het (toch) komen

Dat Sinterklaas mij niets lekkers brengen zou?

NIET van Rosalie Loveling, doch van Hilda RAM (Ramboux).

Spijtig genoeg kan ik het gedicht niet zelf bezorgen, maar kan wel aanwijzingen geven om het te vinden:

1° Verschuereus Modern Woordenboek:

Mathilde Ramboux: pseudoniem: Hilda RAM: Vlaamse schrijfster.

°31 oktober 1858. †12 juli 1902 te Antwerpen.

Vertellingen en schetsen, samen met BELPAIRE (Wonderland).

2° Grote W.P.

RAMBOUX Mathilde, schuilnaam Hilda RAM, Vlaamse schrijfster.

(°Antwerpen 31 oktober 1858 - †12 juli 1901. Schreef gedichten, toneel,

een oratoria "Godelieve", muziek van Edgar Tinel en verhalend proza. Zij had het meest bijval met kleurige idyllische verhalen en verzen en verkreeg in 1890 de vijfjaarlijkse Staatsprijs voor Vlaamse letterkunde.

Bibliografie: Een klaverken uit 's levens akker, Drie idyllen (Roeselare 1884), Gedichten (Aalst 1889), Nog een klaverken (Gent, 1894), Wat zei, wat zong dat kwezeltje (Antwerpen 1898), De familie Schrikkel (roman), 2 delen (Maldegem 1899/1900), Schetsen, novellen, vertellingen (Roeselare 1903), in samenwerking met mejuffer Maria Elisa BELPAIRE bundelde zij een reeks van oorspronkelijke en vertaalde sprookjes en vertellingen: Wonderland (5 delen) Antwerpen 1894-1899).

Literatuur: Max Roosees: Derde Schetsenboek (Gent 1885)

Servaa Daems: Levensschets van Hilda RAM (Gent 1901)."

Van de heer **J.J. Bockstael**, Voorzitter van de "Heemkundige Kring Sas van Gent" komt de volgende vraag:

"De Heemkundige Kring Sas van Gent (NL) wil gaarne in contact komen met mensen die bereid zijn voor onze Kring een voordracht/lezing te houden over een onderwerp dat verband houdt met heemkunde in de breedste zin van het woord, al dan niet vergezeld gaande van een dia-presentatie.

Een groot ereloon kunnen wij niet betalen; een bescheiden kostenvergoeding wel. Gaarne reactie aan: HEEMKUNDIGE KRING SAS VAN GENT

Postbus 66

4550 AB SAS VAN GENT (NL)

tel. vanuit België: 0031115452135

GENTSCH BLOED, 'N ES GEEN KERSEROET!

Als compensatie voor het feit dat onze reeks "Gênsche Prâot" uitgeput is, zullen wij zo nu en dan, als het eens past, een "verhaolijngske" publiceren van Lodewijk De Vriese.

Wie was Lodewijk De Vriese? U kunt het lezen in "Ghendtsche Tydinghen" van 1982 - Nr 5 - pp. 232 e.v.

En waar zijn!

Dat de Gentenaars, de zogenaamde stropdragers, t'allen tijde van over eeuwen en eeuwen "strave Jans" waren, is overbekend.

Geen katten om zonder handschoenen aan te pakken.

Slaat de historieboeken open, de oude boeken die men leest met groene brillen,

en ge kunt er u van overtuigen.

Het Gentsche Volk was altoos een heldhaftig volk. Ruw, ontembaar.

Terecht werden de Gentenaars gevreesd.

In de beroerde tijden van vroeger eeuwen gedroegen ze zich als helden.

Zij gaven goed en bloed ten offer voor de vrijheid, voor het vaderland.

Met recht en reden getuigt de dichter K.L. Ledeganck dat Gent vroeger was:

"De trotsche wereldstad die koningen deed beven:

... Dat leeuwennest

Dat wijdgeducht gemeenebest,

Dat tot de Volkren sprak, het hoofd fier opgeheven."

Min lyrisch doch niet min welsprekend voegt er de Volkszanger Napoleon

Destanberg bij:

"Dat men eens aan ons land moest komen,

Wie zou er zeggen: 't is te straf,

Wij zou er vechten zonder schroomen,

Wie zou er op kloppen 'lijk op kaf,

Wij!

't Zijn de jongens van Gent

't Is 't Volk van Artevelde,

Zij zijn als moedige helden

Nog overal bekend"

In den Gulden Sporensdag, in de bloedige dagen van Artevelde, bij de volksmiskening en de volksverdrukking had men af te rekenen met de zonen van Gent.

Het waren inderdaad moedige helden, nog overal bekend, en vooral gevreesd.

Wij waren in 1815.

Het klonk als een donderslag gansch Europa door, Keizer Napoleon was het eiland St-Helena ontvlucht, had Parijs bereikt en er een leger getrouwen samengesteld, bereid om tegen de verbonden krijgsmachten: Engeland, Duitschland, België, Holland, de eischen van den gevallen veroveraar te doen handhaven.

Een algemeene veldslag zou daar over beslissen. Dat gebeurde te Waterloo op 17 Juni 1815.

Van in den vroegen morgen wachtte Napoleon, altijd kalm en bedaard, den vijand af die van alle kanten toesnelde.

Napoleon had plaats genomen op een kleinen heuvel, den verrekijker in de hand. Aan zijne zijde stond Maarschalk Ney, den dapperen bevelhebber der Fransche legers. Daar gaat een zware stofwolk omhoog.

- Wie daar? vraagt de keizer.

- 't Zijn de Pruisen, antwoordde Ney.

- En met hoeveel zijn ze?

- 60.000 man, Sire.
- Daar lachen wij mee, spot Napoleon, minachtend.

Een weinig later, een nieuwe, nu zwaardere stofwolk gaat omhoog. De keizer blikt door zijn verrekijker.

- Wie daar? is nu de vraag.
- 't Zijn de verbondenen Engelschen met de Hollanders, luidt het antwoord.
- En hoeveel man?
- 75.000 man, Sire.
- 'n Foete bagatelle!

Nu nog een weinig wachten, dan gaat een kleine stofwolk de lucht in. De keizer loert nieuwsgierig door zijn kijker.

- En wie hebben wij daar? vraagt hij ten derde male.
- De Gentenaars.
- En met hoeveel?
- 10.000 man, Sire.

De keizer verbleekt en blijft een ogenblik sprakeloos.

- 10.000 Gentenaars, stamelt hij eindelijk.

Nous sommes foutus, mon cher...

We zijn naar de...

Si non e vero bene trovato.
